

Flydende Rum

**- et studie af midlertidighed og autenticitet på
Frederikse i Svendborg**

AALBORG UNIVERSITET
K Ø B E N H A V N

Aalborg Universitet København
A. C. Meyers Vænge 15
2450 København SV
Danmark

Studiesekretær: Silpa Stella Rondón Pinto
Telefon: 9940 2285
ssp@sbi.aau.dk

Studenterrapport

Uddannelse: By, Bolig og Bosætning

Semester: 10. semester

Titel på projekt: Flydende Rum

Projektperiode: 01.02.18 - 31.05.18

Vejleder: Rikke Skovgaard Nielsen

Studerende: Kristoffer Holm

[Underskrift]

_____ Kristoffer Holm _____
[Indsæt navn]

[Underskrift]

[Indsæt navn]

Resume:

This project has examined the temporary use as a tool in urban development. Through document analyses and interviews with users and city planners, it has been found that the background to temporary use can be a lack of economic funds and thereby an examination of other future uses. The character of the temporary use is affected by the number of users available, the criteria involved for choosing the users and surrounding agreements. The temporary use can entail an emancipatory feeling among the users, caused by the physical possibilities involved but also by a certain mindset. The temporary aspect can also lead to a feeling of instability among the users, as well as a feeling of being situated in a grey area, where it is difficult to find out what is permitted and what is not. It is also found, that the authenticity in an area can provide the temporary use with a certain characteristic, and at the same time, the temporary use can help support and create authenticity.

Antal normalsider: 74,67

Afleveringsdato: 31.05.2018

Indholdsfortegnelse

1	INTRODUKTION	5
1.1	PROBLEMFELT	7
1.2	PROBLEMFORMULERING	9
1.2.1	Underspørgsmål	9
1.3	PROJEKTETS OPBYGNING	9
2	METODISKE OG VIDENSKABSTEORETISKE OVERVEJELSER.....	11
2.1	DEN KRITISKE REALISMES ONTOLOGI OG EPISTEMOLOGI	11
2.2	METODISKE OVERVEJELSER OG TILGANG	13
2.2.1	Valg af teori.....	13
2.2.2	Case-studie.....	14
2.2.3	Interviews.....	16
2.2.4	Interviewguide.....	17
2.2.5	Udførelse og transkribering af interviews.....	17
2.2.6	Gennemsigtighed	18
3	TEORETISKE OVERVEJELSER OG BREDE LINJER.....	19
3.1	DEINDUSTRIALISERING OG FUNKTIONSTØMNING	20
3.2	DEN AUTENTISKE BY	23
3.2.1	Økonomiens nye vinde og tilnærmelsen af en teori om autenticitet.....	23
3.2.2	Autenticitets væsen.....	25
3.2.3	Hvor kom autenticiteten fra?.....	26
3.2.4	Autenticitetens tid og sted.....	29
3.3	AT SÆTTE DET MIDLERTIDIGE FORREST	31
3.3.1	Relationelle kvadratmetre.....	33
3.3.2	Sammenfatning og operationalisering.....	35
4	SVENDBORG I SIGTE.....	36
4.1	SVENDBORG HAVN	36
4.2	FREDERIKSØ - ET HJERTE I SUNDET	37
5	ANALYSE	40
5.1	DEL 1 - STORE PLANER FOR EN LILLE Ø.....	42
5.1.1	Baggrund for omdannelse af havnen.....	42
5.1.2	Tre mulige opskrifter på succes	45
5.1.3	Frederiksø som maritim attraktion.....	46
5.1.4	Frederiksø Outdoor Center.....	48
5.1.5	Frederiksø som kulturkaj.....	49
5.1.6	Tre studier i noget helt særligt.....	50
5.1.7	Midlertidigheden kommer.....	51
5.2	DEL 2 - MIDLERTIDIGHEDENS RUM OG KULTUR.....	55
5.2.1	En kontrakt på midlertidighed: Partnerskabsaftalerne.....	55
5.2.2	Synergi mellem folk	57
5.2.3	Store armbevægelser i en lille by.....	59
5.2.4	At udøve midlertidighed	62
5.3	DEL 3 - DEN AUTENTISKE Ø?	71
5.3.1	Havnens spilleregler.....	71
5.3.2	Længslen efter oprindelse.....	72
5.3.3	Saltvandet løber i værkstederne	74
5.3.4	Fremtiden for Frederiksø.....	76
5.3.5	Opsummering	79

6	DISKUSSION	81
6.1.1	<i>Opsummering</i>	<i>86</i>
7	KONKLUSION	88
8	PERSPEKTIVERING	91
9	LITTERATURLISTE:	92
9.1	BØGER:	92
9.2	VIDENSKABELIGE ARTIKLER:	92
9.3	RAPPORTER:	93
9.4	INTERNETLINKS:	93
9.5	MØDEREFERATER:	94

1 Introduktion

Havnen i Svendborg står over for en stor transformation. Som så mange andre havneområder var Svendborg havn for mange år tilbage præget af tung industri, støj og skidt. Men til forskel fra andre havnebyer rundt omkring i landet, er forholdvis meget af denne industri der stadig.

Transformationen, som mange andre funktionstømte havne i både Danmark og udlandet har gennemgået, er altså ikke sket endnu, og det er netop en af de ting som gør Svendborg til noget helt særligt. Det er måske også derfor, at formand for Det Særlige Bygningssyn Lars Juel Thiis har kaldt Svendborg havn for "Danmarks mest bevaringsværdige industrihavn" (Web 1)

Havnen er på mange måder Svendborgs hjerte, og følgelig findes der et vælg af holdninger til hvilket sted det skal udvikle sig til at være. Nogle mener, at man bør sikre nyt og bestående erhvervsliv på havnen samt sikre det kulturhistoriske bevaringsværdige havnemiljø (Web 2), mens andre er meget interesserede i at opføre luksusboliger og kontorer (Web 3). Ideen om et "maritimt oplevelsescenter", en "flydende udviklingspark" er også blevet nævnt. (Web 4)

Og når Svendborg Kommune inviterer til borgermøde om havnens fremtid, dukker der bemærkelsesværdigt mange engagerede borgere op, som alle har en holdning til havnens udvikling (Web 5)

Meget af denne udvikling drejer sig om Frederikse. Øen er en del af Svendborg havn, og den er forbundet med fastlandet via en lille bro, som kan føre biler og mennesker derud. På ca. 2/3 af øen er der i dag stadigvæk aktive bådværfter og anden maritim industri.

Men har man slentret rundt derovre på et tidspunkt efter juli 2016, har man kunnet erfare, at der på ca. en tredjedel af øen er en masse nye mennesker, som er flyttet ind i gamle værftsbygninger. Her er nu værksteder, atelier, gallerier og cirkusrum, og der afholdes koncerter, fester, byg-selv-cykel workshops og bygges mini fyrtårne og kunstværker på havnen. Alt sammen som en del af en større midlertidig afprøvningsproces, orkestreret af Svendborg Kommune, med henblik på at finde ud af hvad der skal ske med dele af den funktionstømte havn.

Afprøvningsne bevæger sig mod enden og i slutningen af 2019 skal der tages en beslutning om havnens, samt Frederiksøs fremtid. Men hvad er de her afprøvningsne og denne midlertidighed overhovedet for en størrelse og hvordan forstår de forskellige parter det?

I nærværende undersøgelse vil der blive stillet skarpt på hvordan midlertidighed kan forstås ud fra brugen på Frederiksø i Svendborg.

1.1 Problemfelt

Midlertidighed er blevet et buzzword i byudvikling. Mange rapporter og notater har inden for de sidste år behandlet midlertidighed som begreb og værktøj. Nogle fremhæver brugen af midlertidighed som et tilnærmelsesvis forbilledligt eksempel på inddragelse af borgere i afprøvningen og skabelsen af byens rum. Denne vinkel kan også indeholde formuleringer af de utopiske dimensioner, som midlertidigheden kan indeholde. Andre fremhæver midlertidigheden som et fremragende værktøj til vækst. Og de fleste fremhæver midlertidigheden som et værktøj der kan kombinere borgerinddragelse og vækst.

Meget sigende fandt midlertidighed også vej ind i planlovgivning d. 01.06.2017, da et lovforslag om modernisering af planloven blev vedtaget, som blandt andet indeholdte nye dispensationsmuligheder, og dermed større fleksibilitet til midlertidig anvendelse af ubenyttede arealer. (Web 6)

Hvis vi et øjeblik kigger på begrebet i sig selv, er det dog ofte diffust hvad der menes med det. I ordet ligger, at der er tale om en tidsbegrænset periode hvor et byrum etableres og fungerer afprøves. Det kan dog være mere uigennemsigtigt, hvad formålet med midlertidigheden egentlig er. Er det at give folk medbestemmelse over udformningen af et rum (eller måske blot en følelse af dette)? Er det at øge værdien af en grund indtil den er moden til salg? Er det at afprøve forskellige scenarier, som kan videreføres i den mere permanente udvikling af rummet? Eller for at undgå "døde" steder på lokaliteter der i fremtiden skal bruges, men som lige nu står tomme? Eller måske en kombination af dem alle? Og hvor lang tid varer noget overhovedet, hvis det er midlertidigt?

På Frederikshavn i Svendborg har man benyttet midlertidighed i forhold til øens langsigtede perspektiver. Udgangspunktet er her en værftssø under afvikling, hvortil der er taget en række politiske beslutninger om midlertidige aktiviteter for at afprøve og teste forskellige muligheder for udviklingen af byrummet på øen.

Udgangspunktet er tre undersøgelser som byrådet i 2015 valgte at få foretaget, for at få nogle ideer om retningen for udviklingen af havnen. De tre undersøgelser lagde blandt andet vægt

på det kreative, det maritime og outdooraktiviteter. De midlertidige aktiviteter skal være med til at afprøve de forskellige retninger for vurdere bæredygtigheden af dem. (Web 7)

Første runde af de midlertidige afprøvninger løb fra 2016 - 2017, og da man mente at denne var en succes, blev det besluttet at gennemføre endnu en runde, hvor der gennem forskellige begivenheder og aktiviteter bliver eksperimenteres med forskellige brug af rummet indtil udgangen af 2019.

Dette eksempelvis igennem koncerter, lysfestivaler og sejlsportskonkurrence, for at nævne nogle af de mere tidsafgrænsede aktiviteter. Man har samtidig forsøgt sig med udlejning af de gamle værftsbygninger til forskellige aktører, og her er der altså tale om længerevarende, midlertidig aktiviteter.

Måden hvorpå kommunen har udlejet de gamle værftsbygninger, er igennem såkaldte 'partnerskabsaftaler'. Her får partnerne lov til at bruge lokalerne gratis, mod de forpligter sig på at lave en række aktiviteter. Herigennem er de med til at åbne øen for borgerne i Svendborg, samt afprøve forskellige slags brug af rummet.

En del af bestræbelserne er altså at eksperimentere med skabelsen af forskellige slags anvendelser af rummet. I nærværende undersøgelse vil det primært være de sociale og kulturelle processer der er i fokus, snarere end de arkitektoniske dimensioner. Hvordan forstår de involverede planlæggere og partnere midlertidighed? Hvad er fordelene og ulemperne, og hvad skabes der med midlertidighed - såvel socialt og kulturelt som organisatorisk?

Den amerikanske bysociolog Sharon Zukin har i flere år beskæftiget sig med vestlige byers udvikling, og har her især haft fokus på kulturens rolle. Med hendes begreb om *autenticitet* er det muligt at belyse hvad det er der gør Frederiksø til noget særligt, og hvordan fortiden, nutiden og fremtiden spiller sammen heri. Dette gælder både i rapporter og planer vedrørende udviklingen af øen, såvel som i den forståelse byplanlæggere fra Svendborg Kommune og partnerne på Frederiksø har.

På baggrund af ovenstående har jeg formuleret følgende problemformulering:

1.2 Problemformulering

Hvilken form for bystrategisk greb er midlertidighed, og hvilke udfordringer og potentialer ligger i brugen af dette?

For at kunne besvare problemformuleringen opstiller jeg følgende tre underspørgsmål:

1.2.1 Underspørgsmål

- 1) Hvad er den historiske og politiske baggrund for de midlertidige afprøvninger på Frederiksø?
- 2) Hvordan fungerer midlertidigheden i praksis og hvilket rum er den med til at skabe?
- 3) Hvilken form for autenticitet kommer til udtryk igennem de midlertidige afprøvninger?

Igennem besvarelsen af de tre underspørgsmål ønsker jeg herefter at opstille et fjerde spørgsmål, som vil blive besvaret igennem en bredere diskussion:

Hvordan forstås midlertidighed som fænomen og begreb ud fra brugen på Frederiksø i Svendborg?

1.3 Projektets opbygning

Efter **første** kapitel der har introduceret opgaven og problemfeltet, vil **andet** kapitel præsentere projektets videnskabsteoretiske ramme og metodiske overvejelser. **Tredje** kapitel vil præsentere projektets teoretiske fundament, og dette vil lede til **fjerde** kapitel, som vil give et kort lokalhistorisk overblik over Svendborg Havn. **Femte** kapitel vil indeholde projektets analyse, som vil være opdelt i tre. **Sjette** kapitel vil jeg diskutere det fjerde underspørgsmål, for herigennem i **syvende** kapitel at præsentere projektets konklusion. I det sidste, **ottende**, kapitel, vil jeg lave en perspektivering og foreslå fremtidige studier.

2 Metodiske og videnskabsteoretiske overvejelser

Den videnskabsteoretiske ramme i projektet vil udgøres af den kritiske realisme. Dette skyldes, at den kritiske realisme med dens dybe ontologi giver en frugtbar forståelsesramme i studiet af midlertidige anvendelser i Svendborg. I følgende kapitel vil der redegøres for de ontologiske og epistemologiske grundtræk i den kritiske realisme, og dette vil lede videre til en indføring i projektets metodiske overvejelser og tilgang.

2.1 Den kritiske realismes ontologi og epistemologi

En vigtig grundantagelse i den kritiske realisme er den, at videnskaben består af to dimensioner. Roy Bhaskar, som var den første til at formulere den kritiske realisme skelner her mellem, hvad han kalder den *transitive* og den *intransitive* dimension. Førstnævnte udgøres af vores tilgang til verden - med andre ord de teorier, begreber og kategorier vi benytter os af samt den viden, vi har om den. Sidstnævnte udgøres af de objekter, som videnskaben søger at vide noget om - dette værende eksempelvis sociale fænomener eller fysiske processer. Den intransitive dimension eksisterer så at sige uafhængigt af vores viden om den, og deraf kan vores forståelser og teorier godt ændre sig i den transitive dimension uden en tilsvarende forandring i den intransitive dimension. Et eksempel herpå er, at opfattelsen om Jorden som værende flad kontra som værende rund ikke medfører en forandring i jordklodens form. (Buck-Hansen & Nielsen 2008: 7 og 21-23)

I studiet af sociale relationer forholder dette sig dog en smule anderledes. Her eksisterer den intransitive dimension ikke uafhængigt af den transitive, da den sociale verden er under konstant konstruktion. Dette medfører, at samfundsmæssig forskning her godt kan influere genstandsfeltet, og således kan man altså tale om en "blød" social konstruktivisme, hvor forskningsresultater ikke kun kan ses som en afbildning af social praksis men også kan være med til at påvirke denne. (Lund Hansen 2006: 26)

For at tilnærme sig en bedre forståelse af sammenspillet mellem den transitive og intransitive dimension har man i den kritiske realisme formuleret en stratificeret ontologi. Denne udgøres af tre domæner, henholdsvis det *empiriske*, det *faktiske* og det *virkelige*. Hvor det empiriske domæne består af vores observation og erfaringer, består det faktiske domæne af *alle* de fænomener og begivenheder, der eksisterer uafhængigt af, om vi erfarer dem eller ej.

Det virkelige domæne går dybere og består af strukturer og mekanismer, som vi ikke direkte kan observere, men som kan være med til at forårsage og understøtte fænomener og begivenheder i det faktisk domæne. (Ibid.: 23-24)

Et eksempel på de tre domæners sammenspil kan i konteksten af nærværende projekt være, at jeg i det empiriske domæne observerer, at en vestlig by er ved at lave en transformation af dens havn ud fra bestemt ideer. I det faktiske domæne er samtlige andre byer i vesten ligeledes i gang med at lave transformationer af deres havne ud fra de samme ideer, og i det virkelige domæne forårsager eller understøtter konkurrencen mellem byerne, at de efterfølger de samme ideer.

Det er dog en vigtig pointe her, at det ikke er muligt at reducere de forskellige domæner til hinanden: "*Structures and mechanisms then are real and distinct from the patterns of events they generate; just as events are real and distinct from the experiences in which they are apprehended.*" (Bhaskar 2008: 46). Dette medfører også, at vores erfaringer i det empiriske domæne ikke nødvendigvis afspejler, hvordan tingene faktisk hænger sammen (Buch-Hansen og Nielsen 2008: 25).

Det er dog igennem et sammenspil af flere forskellige strukturer i det virkelige domæne, som forsyner virkeligheden med objekter, der har *kausale potentialer og tilbøjeligheder*.

Dette betyder dels, at det i høj grad er afhængigt af konteksten, hvorvidt en struktur i det virkelige domæne producerer en begivenhed i det faktiske domæne, og dels at de forskellige mekanismer i det virkelige domæne kan blokere, udløse eller ændre hinandens konsekvenser. (Ibid. 2008: 26)

Forholdet mellem struktur og aktør er i denne forbindelse essentielt, og her fokuserer den kritiske realisme på *sammenspillet* mellem disse over tid:

"Strukturer emergerer fra aktørers interaktion, og de besidder egenskaber, som aktører ikke besidder. Omvendt opnår aktører i kraft af sociale strukturer bestemte egenskaber - men ikke desto mindre egenskaber, som ingen struktur kan siges at besidde." (Archer 1998; 2000; 2003 i Buch-Hansen & Nielsen 2008: 50).

Sammenspillet mellem struktur og aktør kan således forstås, som at en aktør på et givent tidspunkt vil støde på allerede eksisterende strukturer, som konfronterer dem uafhængigt af, hvordan de fortolker det. Deres handlinger vil således være strukturelt betingede men aldrig

determinerede. Aktørerne har muligheden for igennem handling at påvirke de eksisterende strukturer, og denne handling kan føre til en udvikling i den strukturelle kontekst. Denne proces kan forstås som en endeløs række af vekselvirkning mellem struktur og aktør, der dagligt udspiller sig. (Ibid.: 50-51)

Her kan man som eksempel forestille sig en lokalplan i en kommune, der betinger en entreprenørs handling. Entreprenøren kan så igennem forskellige kanaler forsøge at påvirke politikere og planlæggere, således at lokalplanen bliver ændret. Herigennem vil entreprenøren være medvirkende til at omdanne den eksisterende struktur, som således vil komme til at udgøre en ny strukturel betingelse.

Med den kritiske realisme som fundament vil jeg nu tage hul på den transitive dimension i projektet: Det metodiske udgangspunkt.

2.2 Metodiske overvejelser og tilgang

Forholdet mellem struktur og aktør spiller også en væsentlig rolle i projekts problemstilling. Her har koblingen mellem "den lille historie" og "den store historie" fungeret som inspiration. Hvor førstnævnte skal forstås som måden, hvorpå mennesker forstår og oplever de betingelser, der influerer deres hverdag, skal sidstnævnte forstås som de større samfundsmæssige forhold, og hvordan disse ændrer sig historisk (Andersen og Hovgaard 2007: 104).

I sammenspil med projektets videnskabsteoretiske ramme har dette også haft nogle konsekvenser for valget af teori.

2.2.1 Valg af teori

For at indfange de større samfundsmæssige forhold har jeg taget udgangspunkt i den marxistiske geograf David Harvey. Han tilbyder en forklaringsramme, der kæder en historisk geografisk forståelse af kapitalismen sammen med det urbane. Han giver herunder mulighed for at granske, hvordan byers økonomiske fundament ændrer sig og herunder, hvordan urbanpolitikken i eksempelvis vestlige byer skifter karakter. På denne måde følger han det kritisk realistiske mål om igennem den transitive dimension at lede efter strukturer og

mekanismer på det virkelige domæne, der er med til at forårsage og understøtte forandringer.

Den amerikanske bysociolog Sharon Zukin bygger så at sige videre på Harveys teoretiske fundament dog med et større fokus på de kulturelle aspekter; overbygningen om man vil.

Hun søger heraf i højere grad efter politiske og kulturelle strukturer, som er med til at omforme byer i vesten. I hendes seneste bog *Naked City* (2010) benytter hun sig især af begrebet om autenticitet, som hun blandt andet forstår som en dyb søgen efter mening i spændingsfeltet mellem rum og tid. På denne måde kan det også siges, at hun bestræber sig på at pege på underliggende mekanismer, der i det virkelige domæne har en betydning for urbanpolitik og efterspørgsel i vestlige byer.

Valget af Zukin skyldes især en formodning om, at visse af de elementer hun identificerer i sit studie af autenticitet i New York også er tilstede i de midlertidige anvendelser på Frederikshavn.

Michael Ziehl, Sarah Oßwald og Tina Vestermann er derimod valgt, da disse alle forsøger at optegne nogle af de generelle kendetegn ved midlertidige anvendelser, men samtidig herved har fokus på "den lille historie". Vestermann har endvidere en række overvejelser omkring midlertidighedens bestanddele, som fungerer som inspiration til udformning af interviewguides, hvilket vil blive berørt senere.

Udgangspunktet i den henholdsvis lille og store historie har ført til valget af et undersøgelsesdesign, der i høj grad er forankret i case-studiet.

2.2.2 Case-studie

Bent Flyvbjerg mener, at der findes flere forskellige strategier til udvælgelse af cases (Flyvbjerg 2010: 475). Ud fra hans kategorisering har jeg valgt at lave et paradigmatiske case, hvoraf man udvikler "(...) *et mønstereksempel, en prototype eller en metafor for det område, casen vedrører.*" (Ibid.: 475). Svendborg er i denne forstand et mønstereksempel på en havneby, der har oplevet (og til dels stadigvæk oplever) en deindustrialisering og deraf en funktionstømning af havneområdet. Samtidig er det en paradigmatiske case i den forstand, at mange andre havnebyer såsom Aalborg, Århus og Odense ligeledes har eksperimenteret med midlertidige anvendelser, og på denne måde kan Svendborg placeres i en bredere tendens. I

nogen grad vil Svendborg også kunne forstås som en bredere case på funktionstømning af deindustrialiserede områder generelt og brugen af midlertidighed i den kontekst - også i andet end havnebyer.

En af opgaverne for et case-studie er at skabe et samspil og en udvikling, hvor man igennem en hermeneutisk fortolkningscirkel: *"(...) sætter den potentielle erkendelse, der kan udledes af den enkelte case, i spil i cirkelns elementer af del og helhed, enkeltsag og generelle samfundsforhold, enkeltsag og historisk og samfundsmæssig epoke, den individuelle viden i casen i samspil med samfundets almene udvikling."* (Dahl Rendtorff 2007: 249). Med udgangspunkt i "den lille historie" og "den store historie" og dermed projektets problemstilling, der søger at koble disse to i forsøget på at give et svar på hvilket bystrategisk greb midlertidighed er, efterstræbes det i projektet også at efterleve det samspil og den udvikling, der nævnes i ovenstående citat. Projektet vil deraf både have blik for de større samfundsmæssige udviklinger qua projektets teoretiske apparat; den historiske kontekst for Svendborg, og de overordnede politiske planer for udviklingen af Svendborg Havn. Disse elementer vil igennem et samspil med interviewene af byplanlæggere i Svendborg og partnere på Frederikshavn indgå i en fortolkningscirkel, der vekselvirker mellem del og helhed for på denne måde at opnå en større forståelse af de midlertidige afprøvninger.

Til dette vil der som datakilder blive benyttet historiske kilder og politiske dokumenter, der knytter sig til casen samt kvalitative interviews med relevante aktører. Heraf vil projektet leve op til kravene til empiriske kilder, som Jacob Dahl Rendtorff ser som nødvendige for et case-studie (Dahl Rendtorff 2007: 247-248).

Case-studier rummer ifølge Flyvbjerg ofte et betydeligt fortællende element, og dette skal ikke ses som et problem men snarere en gevinst. Han mener, at man i høj grad bør opbygge casehistorien *"(...) af de mangesidede, komplekse og ofte indbyrdes modstridende historier (...)"* for herigennem at undgå at binde casen på "specifikke akademiske specialiseringer". (Flyvbjerg 2010: 483)

Et af formålene heraf bliver, at studiet kan have betydning for læsere med forskellig faglig baggrund og samtidig hermed bidrage til den samlede vidensudvikling i samfundsvidenskaberne (Ibid.: 485). I denne forbindelse mener Flyvbjerg også, at man ofte

kan generalisere på grundlag af en enkelt case. Han kritiserer påstanden om at viden, der ikke formelt kan generaliseres ikke kan indgå i den kollektive vidensakkumulation og fastslår, at et eksempelvis fænomenologisk case-studie ofte vil kunne bidrage til videnskabelig nytænkning.

Formålet med nærværende projekt er dels at undersøge de midlertidige afprøvninger i Svendborg ud fra en formodning om, at dette er en paradigmatiske case. Af dette følger at jeg i kraft af mit fjerde underspørgsmål mener, at de midlertidige afprøvninger her kan sige noget mere generelt om midlertidighed. Dette vil blive nærmere berørt i projektets diskussion.

2.2.3 Interviews

For at kunne besvare min problemformulering har jeg valgt at udføre ni semistrukturerede interviews. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i Catharina Juul Kristensens "Interviews med enkeltpersoner", der definerer det kvalitative forskningsinterview som havende det formål at "(...) *indhente og fortolke information om en given problemstilling, hos personer der forventes at have viden om den.*" (Juul Kristensen 2007: 284). Juul Kristensens udlægning af det kvalitative forskningsinterview er blandt andet inspireret af den filosofiske hermeneutik og det dertilhørende dialektiske forhold mellem forforståelse og forståelse (Ibid.: 279-281). Med dette projekts kritisk realistiske fundament vil jeg altså igennem de valgte teorier som forforståelse forsøge at bevæge mig fra den transitive dimension til den intransitive dimension og tilbage igen i en kontinuerlige proces, for på denne måde at opnå en større forståelse af mit genstandsfelt og samtidig have fokus på uoverensstemmelser mellem teori og empiri.

Juul Kristensen skelner mellem *sonderende* og *dybdegående* interviews. Hvor det første har til formål at indhente informationer om emner, der kun findes sparsom viden om, har det sidste til formål at få detaljeret viden om et bestemt emne (Ibid.: 282). Jeg har valgt at lave en kombination af de to, da jeg både var interesseret i at få viden om de forhold i de midlertidige afprøvninger, som det ikke var muligt at finde noget skriftligt materiale omkring, men endvidere ønskede at få mine interviewpersoners mere detaljerede perspektiver og refleksioner omkring udfordringer og potentialer indeholdt i midlertidigheden.

I udvælgelsen af mine interviewpersoner identificerede jeg først, hvem der i Svendborg Kommune beskæftigede sig med de midlertidige afprøvninger. Grundet et tidligere kort praktikophold i Svendborg Kommune fandt jeg dog hurtigt frem til disse to. Efterfølgende ønskede jeg at få et bredt udsnit af partnerne på Frederiksø og kontaktede heraf otte personer via email og facebook. Ud af disse vendte syv tilbage. En præsentation af partnerne samt byplanlæggere kan ses i indledning til kapitel 5.

2.2.4 Interviewguide

Jeg har som sagt valgt at lave en semistruktureret interviewguide (se bilag 2 og 3). I udformningen af temaerne tog jeg udgangspunkt i projektets tre underspørgsmål samt det teoretiske fundament. Således var jeg inspireret af Tina Vestermanns artikel "Underway: sites as places of becoming" (2018), hvori hun gør opmærksom på de forskellige aspekter, der kan være i de midlertidige anvendelser (se afsnit 3.3.1). Endvidere formulerede jeg en række spørgsmål, der relaterede sig til Sharon Zukins tanker omkring autenticitet. Mine interviewguides til byplanlæggerne og partnerne var på mange måder ens, men dog med den undtagelse at de til byplanlæggerne i høj grad også fokuserede på den politiske og historiske proces op til beslutningen om de midlertidige afprøvninger.

Den semistrukturerede form gav mulighed for at lave et mere flydende interview, der udover at give svar på mine formulerede spørgsmål også havde en åbenhed over for nye emner og problemstillinger.

2.2.5 Udførelse og transkribering af interviews

Interviewene varede mellem 30 og 60 minutter, og jeg mødte interviewpersoner på det tidspunkt og de lokationer, de ønskede. Alle interviewene blev med interviewpersonernes tilladelse optaget (se bilag 13-22). Herefter har jeg transkriberet lydfilerne (se bilag 4-12), da jeg har oplevet, at det er mere overskueligt at arbejde med tekstfiler. Jeg har foretaget en "løs" transkription og har derfor undladt at transkribere pauser og fyldord, da jeg ikke mener, at disse har nogen relevans for projektets problemstilling.

2.2.6 Gennemsigtighed

Ifølge Catharina Juul Kristensen er gennemsigtighed et af de vigtigste videnskabelige kriterier i kvalitative metoder (Juul Kristensen 2007: 292-293). Med mit videnskabsteoretiske fundament in mente er jeg klar over, at den viden jeg producerer qua interviewene, og mere overordnet via mit projekt, befinder sig i den transitive dimension og deraf er fejlbarlig.

Jeg har derfor bestræbt mig på at lave interviewprocessen så gennemsigtig som mulig, således at læseren af projektet vil kunne følge og stille sig kritisk overfor denne. Derfor er der som bilag til projektet både vedhæftet en lydfil af de respektive interviews samt interviewguides og transkriptioner.

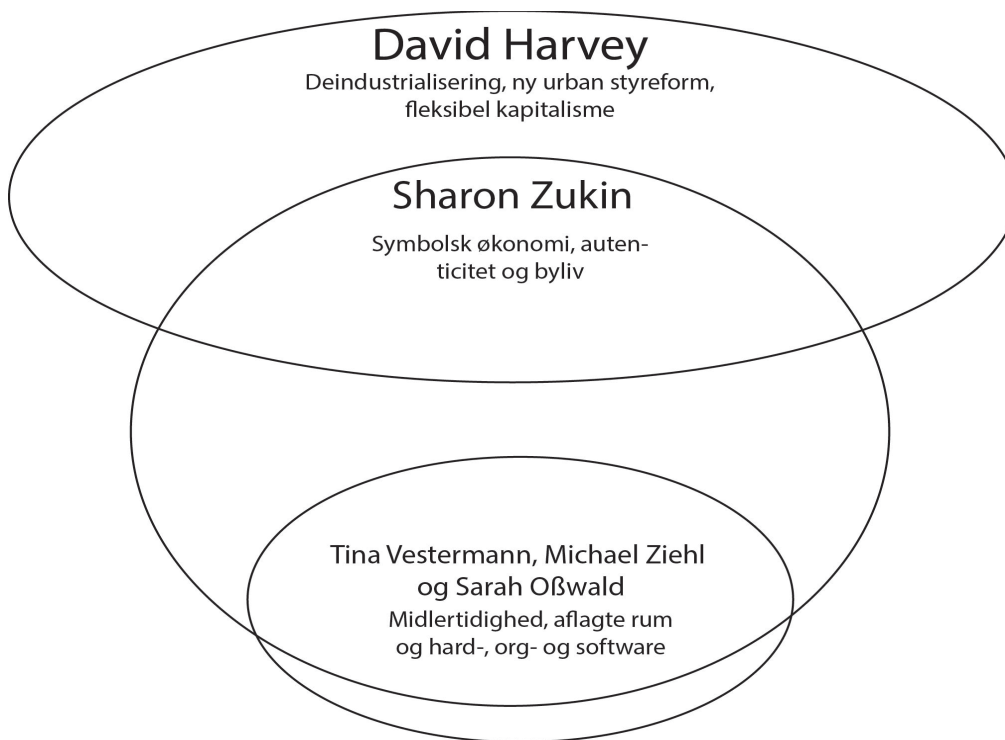
Efter at have præsenteret mine videnskabsteoretiske og metodiske overvejelser vil jeg nu præsentere projektets teoretiske apparat.

3 Teoretiske overvejelser og brede linjer

Følgende kapitel vil først præsentere nogle brede historiske og teoretiske snit, som er nødvendige for at forstå både hvorfor en by som Svendborg i dag står med flere funktionstømte havneområder, men også hvorfor at det heraf bliver nødvendigt at søge nye veje i en stigende interurban konkurrence. For at beskrive dette benyttes dele af David Harveys forfatterskab samt Nicolai Carlberg og Søren Møller Christensens studie af byliv og havnefront.

Dernæst vil bysociologen Sharon Zukins tanker omkring byliv og byudvikling blive præsenteret, og her vil især hendes begreb om autenticitet blive gransket.

Til sidst vil midlertidighed som byudviklingsværktøj blive beskrevet ud fra Tina Vestermanns optik kombineret med Michael Ziehl og Sarah Oßwalds studie af midlertidighed i Bremen.

Figur 1 - illustration af teoriarfsnit

3.1 Deindustrialisering og funktionstømning

Dette indledende afsnit vil udrede og forklare nogle af de større samfundsmæssige forandringer, der blandt andet har ledt til deindustrialisering og deraf funktionstømning af havnene i vesten. Forandringerne har medført nogle nye samfundsmæssige omstændigheder, som har betydning for hvorledes byerne rundt omkring vælger at prioritere ressourcer og udvikling.

I 1989 skrev den britiske geograf David Harvey en skelsættende artikel, hvori han forsøgte at forstå og forklare nogle nye tendenser inden for urbanpolitik i den vestlige verden. Ifølge ham er der sket et skift fra hvad han betegner som *managerialism*¹ til *entrepreneurialism*². Hvor førstnævnte fokuserede mest på velfærdsydelser og udbyggelsen af infrastruktur, er den entreprenante tilgang lidt forsimplet sagt fokuseret på økonomisk vækst, og at tiltrække turister og veluddannet arbejdskraft. (Harvey 1989b: 3)

Dette skift indtræffer et sted i starten af 1970'erne, og er tæt forbundet med de udfordringer som kapitalismen befandt sig i efter oliekrisen i 1973. Deindustrialisering, høj arbejdsløshed og sparepolitik på både lokal og national skala, sammenvævet med opblomstringen af neokonservatisme og øget brug af privatisering og liberalisering, giver baggrunden for at forstå hvorfor mange forskellige bystyrelser har bevæget sig i samme retning. (Ibid.: 5)

Deindustrialiseringen har altså ført til, at mange byer nu ikke har mange andre muligheder end at konkurrere med hinanden om at blive førende inden for finans-, forbrugs eller underholdningsverdenen. (Harvey 1990: 92)

Dette har også resulteret i funktionstømningen af mange havne. Især i Danmark, hvor man grundet de mange kilometer kystlinje har haft havne i mange byer.

Hvor man tidligere havde mange små fragtskibe som transporterede varer fra og til store og små havne rundt omkring i landet, har forandringerne i blandt andet godstransport gjort at mange havne er blevet funktionstømte. Især i efterkrigstiden udbyggede man den

¹ "Managerialism" kan måske oversættes til "velfærdsprovision". Det er en form for urbanpolitisk styring som havde til sigte at sørge for lokale velfærdsydelser, infrastruktur og andre fordele til befolkningerne i byer. (Harvey 1989: 3)

² "Entrepreneurialism" oversættes herfra som *entreprenant*.

transportmæssige infrastruktur, hvilket har medført at lastbiler i dag har overtaget meget af den nationale og regionale varetransport. Erhvervshavne i dag er således komplicerede anlæg som fungerer som transitterminaler, hvorfra varer bliver transporteret videre. (Carlberg & Christensen 2005: 14)

Endvidere har forandringerne i skibstransport været afgørende. Siden 1950'erne har det været muligt at bygge markant større fragtskibe end tidligere, hvilket har stillet store krav til de havne som vil tiltrække fragtskibene. Følgelig losses meget af den internationale godstrafik beregnet for Sydsverige og Danmark i Göteborg³, som har en havn med en stor kapacitet. (Ibid.: 14)

Der er altså tale om en udvikling hvor mange små havne er blevet (og stadigvæk bliver) overflødiggjort. Det er dog ikke kun havnenes manglende kapaciteter som kan forklare funktionstømningen, men i ligeså høj grad det væsentligt reducerede behov for den arbejdskraft, der er forbundet med industrien. Samtidig med at fragtskibene er blevet større og at man er overgået til containertransport, er havneaktiviteterne blevet flyttet væk fra bymidten, og dette har medført nye krav til de fysiske anlæg, men samtidig væsentligt reduceret behovet for antallet af beskæftigede.

Industrien er blevet mere specialiseret hvilket i dag stiller større krav til de ansattes faglighed. Hvor det tidligere ofte var ufaglærte som udførte de store mængder af manuelt arbejde, kræver det i dag sjældent mere end 15 mand, selv på de største skibe, til losning og lastning. (Ibid.: 15)

Fiskeriet har også gennemgået en række forandringer som har medvirket til at reducere behovet for arbejdskraft. Samtidig er fiskeriet blevet centraliseret i få store rederier, med store skibe, der sjældent er i havn, og, som med de andre former for maritim industri, stiller store krav til de havne som vil betjene dem.

Fælles for mange havnebyer er, at erhvervsaktiviteterne lukkes eller flyttes, hvilket medfører at nogle byer vælger at koncentrere de tilbageværende aktiviteter i udkanten af byen (hvilket

³ Havnen i Göteborg er Skandinaviens største, og 70% af Skandinaviens industri og befolkning kan nås indenfor en radius på 500 km. (Web 8)

stiller store krav til anlæg og specialisering), mens andre vælger at fokusere på nye aktiviteter. (Ibid.: 17)

Dette efterlader mange tidligere havnebyer med store efterladte og funktionstømte arealer, hvilket også gælder Svendborg og dele af Frederikse. De skitserede udviklinger giver altså en nødvendig forståelsesramme til begribe de udfordringer og muligheder som havnebyer i dag står med. Det er på baggrund af disse fortidige erhvervsaktiviteter, at havnebyer i dag må videreudvikle sig.

3.2 Den autentiske by

I dette afsnit undersøges, hvad de overordnede samfundsmæssige forandringer har af betydning for den måde byer i dag konkurrerer på, og hvordan at begrebet *autenticitet* her kan have en brugbar forklaringskraft.

3.2.1 Økonomiens nye vinde og tilnærmelsen af en teori om autenticitet.

Skiftet mod en mere entreprenant styring i byer, betegnes af Harvey også som et skift mod en mere fleksibel form for kapitalisme (Harvey 1990). Denne økonomiske fleksibilitet gælder både i forhold til produktionen (eksempelvis udflytning af arbejdspladser), arbejdsdelingen (produkter designes i vesten, men fremstilles i udviklingslande), men også forbrugsmønstre. (Harvey 1990: vi)

I stedet for eksempelvis at konkurrere via den tunge havneindustri, må tidligere havnebyer nu se sig om efter nye forretningsmuligheder for at kompensere for de økonomiske tab ved deindustrialiseringen. Den interurbane konkurrence har her medført en øget interesse i at sikre gode kår for forretningslivet, men samtidig, og måske endnu vigtigere i denne undersøgelses kontekst, at gøre byer attraktive igennem kultur og forbrug. (Harvey 1990: 92)

Dette sker blandt andet igennem en større differentiering af produkter, services og steder, hvor forskellige æstetiske præferencer og smag udforskes på måder, der ikke umiddelbart var den samme efterspørgsel efter under den fordistiske periode med masseproduktion af varer. (Harvey 1989a: 269)

Især skabelsen af byens rum bliver et centralt konkurrenceparameter, for på denne måde at opnå "(...) *a distinctive image and to create an atmosphere of place and tradition that will act as a lure to both capital and people 'of the right sort' (i.e. wealthy and influential.*" (Harvey 1990: 295).

Den amerikanske bysociolog Sharon Zukin fremhæver i bogen *The Culture of Cities* (1995) at det er centralt at forstå hvordan kultur i stigende grad bruges til at kontrollere byer: "*As a source of images and memories, it symbolizes 'who belongs' in specific places.*" (Zukin 1995: 1).

I revitaliseringen af funktionstømte og forfaldne områder, er det højt prioriteret at bevare historien og den lokale arv, da hele byen som sådan bliver et kulturelt produkt, der skal kunne konkurrere i den interurbane konkurrence. Med deindustrialiseringen og periodiske kriser i både politik- og finansverdenen, bliver kultur i stadigt højere grad en af de vigtigste økonomiske indsatsområder for byer. Den bliver:

[T]he basis of their tourist attractions and their unique, competitive edge. The growth of cultural consumption (of art, food, fashion, music, tourism) and the industries that cater to it fuels the city's symbolic economy, its visible ability to produce both symbols and space." (Zukin 1995: 1 - 2)

Det handler især om at skabe kreative produkter og steder, som er svære at reproducere andre steder, og det der skabes skal helst være unikt og sætte stedet eller byen "på kortet".

Netop kombinationen af et ændret bypolitisk fokus og ændrede kultur- og forbrugsvaner, er, hævder bysociologen Claire Colomb (2012), med til at forklare hvorfor nye rum og steder er blevet integreret i den formelle repræsentation af byer til verden omkring dem, ledsaget af fortællinger omkring kreativiteten, tolerancen og diversiteten. I hendes studie af byudviklingen i Berlin siden 00'erne, mener hun blandt andet at markedsførelsen af byen gradvist har integreret de midlertidige anvendelser, som er sket i byens *tomrum*, forstået som de øde områder i byen. De midlertidige anvendelser har her været med til at skabe nogle meget populære billeder af byen og været med til at sælge den som 'unik'. Desuden er Berlins sociale og etnisk blandede kvarterer blevet gjort til turistattraktioner, ligesom prioriteringen af byturisme og turisternes stigende efterspørgsel efter oplevelser, har ført til at man i højere grad promoverer historiske levn og steder (især dem som har en forbindelse til 2. verdenskrig). (Colomb 2012: 239)

For Zukin skyldes meget af denne søgen hos både turister og byboere et tab af *autenticitet*, der søges kompenseres for igennem blandt andet skabelsen af fortællinger med historisk forankring. (Zukin 2010: 20)

I bogen *Naked City* (2010) er autenticitet netop hovedbegrebet for Zukin. Inspireret af Jane Jacobs og hendes hovedværk *The Death and Life of Great American Cities* fra 1961, søger Zukin at belyse hvordan størstedelen af vestlige byer er ved at 'miste deres sjæl'.

Hun ønsker at forklare, hvordan at den konstante efterspørgsel efter autenticitet i New York, har været medvirkende til at presse de selvsamme folk ud, som var med til at skabe de autentiske steder til at starte med. Autenticitet bliver altså igennem meget af hendes analyse til et værktøj, som den økonomiske elite kan bruge til at øge boligpriserne og presse uønskede befolkningsgrupper ud af byen.

Et eksempel herpå kunne være Vesterbro, som igennem 1990'erne og frem oplevede en ret omfattende gentrificeringsproces, hvor de svagere bemidlede indbyggere blev presset ud af middelklassen (Larsen & Hansen 2008: 2434 - 2436). Denne proces indebar blandt andet det Larsen og Hansen kalder 'Wallpaper' dimensionen, som refererer til det internationalt kendte magasin, der dækker nye trends i arkitektur, design og mode m.m. Meget af Vesterbro blev ifølge dem transformeret til et miljø som stemmer nøje overens med magasinets repræsentation af en moderne urban livsstil. (Ibid.: 2440)

Zukin nævner også selv Vesterbro, hvor man igennem forskellige internationale magasiner fremstiller byområdets overgang fra forfaldent til trendy. For at genopfinde autenticitet må man starte med at skabe et billede der kobler den æstetiske følelse af oprindelse med den sociale følelse af nye begyndelser, og dette mener Zukin er sket her, hvor man via en global kulturel diskurs og lokale kulturinstitutioner får forbundet områdets nye begyndelse med det historiske oprindelighed. (Zukin 2010: 234 - 235)

3.2.2 Autenticitets væsen

Autenticitet skal ifølge Zukin forstås som noget der differentierer et produkt, en person, et sted eller en gruppe fra dets konkurrenter. Det er på sin vis en tilnærmelsesvis modsætningsfyldt størrelse, idet at autenticitet *både* er noget historisk oprindeligt eller traditionelt, og samtidig noget historisk nyt og unikt, innovativt og kreativt.

Af den grund kan det også bevidst blive skruet sammen af dele af forskellige kulturelle og historiske referencer, hvilket på nogle måder kan give den nogle fiktive elementer. (Zukin 2010: xii)

Disse elementer kan eksempelvis bestå i at få en etableret kunstner til at male graffiti på en bar, for herigennem at referere til et kvarters tidligere uorganiserede graffiti miljø, eller i at have savsmuld på gulvet på et musiksted i et tidligere industri kvarter, for at refererer til en

tidligere produktion af møbler eller lign. Men, understreger Zukin, på trods af de fiktive elementer autenticiteten kan have, har den stadigvæk en *rigtig* effekt på vores forestilling om byen og om de steder og cafeer der findes her. Autenticitet kan derfor fungere som et værktøj på linje med økonomisk og politisk magt, til at kontrollere, ikke bare udseendet, men også brugen af steder i byen. Det bliver heraf en kulturel form for magt over rummet, som kan være med til at føre til gentrificeringen af områder. (Ibid.: xiii)

En vigtig udvikling for Zukin er den, at autenticiteten "(...) *has migrated from a quality of people to a quality of things, and most recently to a quality of experiences.*" (Zukin 2010: 3).

På denne måde er en by i dag autentisk hvis den formår at skabe en *oplevelse af oprindelse*. Det gøres blandt andet ved at bevare historiske bygninger og områder, tilskynde til fremkomsten af små butikker og cafeer, og især ved at brande kvarterer via distinkte kulturelle kriterier. Lidt metaforisk betegner Zukin det som *domestication by cappuccino*, hvor mere rodede og rå bymiljøer bliver æstetisk opgraderede, og på denne måde kommer til at passe bedre til middelklassens forbrugsmønstre. (Ibid.: 3 - 4)

3.2.3 Hvor kom autenticiteten fra?

Begyndelsen på den søgen efter autenticitet som Zukin ser i dag, startede i USA som en reaktion på den urbane krise i 1960'erne, hvor amerikanske byer gradvist mistede deres velhavende familier til forstæderne. Der var især en bekymring omkring den stigende økonomiske diskrepans mellem hvilke ydelser byer forventedes at levere og hvilke skatter de kunne forvente at indsamle fra de fattigere indbyggere. Samtidig hermed udvikledes der en uoverensstemmelse mellem billedet af storbyerne som glamorøse og sofistikerede, og så de kvarterer som blev forladt af virksomheder, byboere og udlejere. Mange byer var altså begyndt at miste deres konkurrencefordel og noget nyt måtte ske:

"With public officials beginning to believe that cities suffered from an image crisis, they reached out to business executives to forge a new strategy for growth. Cities would target investors and visitors - people with money - by rebuilding the center and making themselves look as attractive as suburbs. (Zukin 2010: 5)

Funktionstømte, deindustrialiserede områder begyndte herefter at blive omdannet til rentable attraktioner, og herefter fulgte omdannelsen af mange af byernes andre områder.

Teatre, museer, shopping centre, kulturelle kvarterer og etniske karakteristiske kvarterer var med til at danne "(...) *a clean image of diversity for mass consumption*", og dette var med til at signalere en ny begyndelse. (Ibid.: 5)

Markedsføringen udgør en vigtig del af denne proces, og herigennem vil målet være at få hver by til at fremstå forskellige og bedre fra konkurrenterne. Hvis ikke som produktiv, så i hvert fald som kreativ og attraktiv. Men i denne proces kan resultatet dog ende med at blive noget utilsigtet: når alle byer forfølger det samme moderne og kreative udtryk, opnår de ikke den autenticitet de håber på; snarere vil resultatet være en ensformighed, drevet af forbrugers søgen efter det gode liv samt byers bevidste brug af kultur til at brande sig selv. (Ibid.: 231)

Grundet byers meget varierende størrelser, er ressourcer også med til at afgøre hvilken strategi man kan satse på. En by som Svendborg ville i sagens natur ikke kunne konkurrere på at bygge verdensklasse museer på størrelse med Guggenheim i New York, men må vælge en strategi som stemmer mere overens med byens ressourcer, lige såvel som mange andre byer. Men fordi det er svært konstant at komme på nye ideer, hævder Zukin at det samlede resultat ofte er homogenisering:

"(...) the treadmill of competition condemns cities to keep on using the same strategies to outdo each other's achievements. It's aspirational production, with cities producing more modern art museums, art festivals, hipster districts, and cafés because they want to look *different*." (Ibid.: 233)

David Harvey når den samme konklusion, idet han mener at bykonkurrencen forcerer byer til at konstant finde på nye kulturelle og innovative tiltag og byrum:

"Local coalitions have no option, given the coercive laws of competition, except to keep ahead of the game thus engendering leap-frogging innovations in life styles, cultural forms, products and service mixes, even institutional and political forms if they are to survive." (Harvey 1989b: 12)

Retorisk spørger han, hvor mange kongrescentre, sportsstadia, spektakulære shoppingcentre og attraktive havneområder der er plads til. Og selvom en by skulle få succes med en af disse eksempler, vil den ofte være kortvarig, da andre byer vil forsøge at imitere det, eller udvikle andre attraktioner, som vil udgøre stærk konkurrence. (Harvey 1989b: 12)

Alle, såvel politikere som planlæggere, bliver ifølge Zukin tiltrukket af strategierne, da de hævder at *alle* byer kan blive vindere i "spillet". Og hun er næsten tilbøjelig til at kalde satsningen på skabelsen af autentiske miljøer for "New York modellen", da mange af ideerne stammer herfra. Ideer som tilsammen er med til at udgøre det Zukin kalder *destinations kultur* (Zukin 2010: 229 og 237)

Med New York som udgangspunkt er Zukin interesseret i, hvordan at byer så at sige begyndte at *konsumere sig selv*. Eksempelvis var det muligt for developere og ejendomsmæglere at tjene store økonomiske summer på de kulturelle miljøer der udviklede sig i forladte industribygninger på Manhattan i 1980'erne, hvilket i sidste ende pressede de selvsamme mennesker ud, som i første omgang havde været med til at skabe miljøerne. (Parker 2004: 139)

Men i denne proces mener Zukin at man glemte alt om *oprindelse*. For hende refererer det ikke til hvilken gruppe der først var et givent sted, da næsten alle steder har så mange lag af historisk migration, at dette ikke ville give nogen mening. I stedet dækker oprindelse for hende over retten til at bebo et sted, og ikke bare at forbruge det som en oplevelse. (Zukin 2010: 6)

Følgende denne tankegang er autenticitet ikke bare en samling historiske bygninger eller nogle spændende oplevelser, men nærmere: "(...) *a continuous process of living and working, a gradual buildup of everyday experience, the expectation that neighbors and buildings that are here today will be here tomorrow.*" (Ibid.: 6).

Når denne kontinuitet brydes, mister byer deres sjæle, mener Zukin. For at modgå denne udvikling, og for at undgå, at retorikken omkring den 'autentiske by' udelukkende bliver kædet sammen med et fokus på vækst, har vi brug for værktøjer til at tale om disse forandringer og farer.

På trods af, at det ifølge Zukin er åbenlyst for enhver, at byrummene i de fleste større byer i de seneste år er blevet omformet af forbrugskultur, mangler der stadigvæk et fokus på, hvorfor disse forandringer finder sted, hvordan de finder sted, hvad deres sociale konsekvenser er og hvordan at de bliver oplevet *on the ground*. (Ibid.: 27 - 28)

I denne opgave vil det især være oplevelsen og forståelsen af nogle af de forandringer som Zukin beskriver og efterlyser forklaringer på, som vil blive gransket igennem forskellige aktørers optikker. Hvis man bruger autenticitets-begrebet, bliver man dog ifølge Zukin også nødt til at reflektere over det i forhold til tid og sted.

3.2.4 Autenticitetens tid og sted

Autenticiteten indebærer for Zukin, at man anskuer tid knyttet til det, på tre forskellige måder. For det første, at autenticitetens tiltrækningskraft antyder, at vi holder os fast til idealet om en tidløs by, der aldrig forandrer sig. Og dette ideal, repræsenteret af kulturelle billeder fra en specifik historisk periode, benytter vi os af som en statisk ramme til at vurdere vores erfaringer i byen. Men for det andet, reflekterer vores mentale billeder af autenticitet faktisk forandring, da hver generation har en erfaring og oplevelse af byen knyttet til deres tid, som former hvorledes der tænkes omkring bygninger, butikker og mennesker som 'hører til' et kvarter, et område eller til byen som et hele. Og for det tredje, demonstrerer tænkningen omkring autenticitet vigtigheden af tid i en bred forstand, da byboere i stigende grad er optagede af at skabe en mellemvej mellem ønsket omkring nyskabelse og "(...) *the threat of annihilation, whether by urban renewal or gentrification, by warfare or ecological disaster.*" (Ibid.: 29)

På denne måde får Zukin altså både relateret autenticitetsbegrebet til fortiden, med idealet om en tidsløs by refererende til specifikke historiske perioder (måske kan man tilnærmelsesvis sammenligne dette med en form for nostalgi), til nutiden, med de erfaringer som hver generation akkumulerer og forholder sig til, og fremtiden, med balancegangen mellem nyskabelse og ødelæggende udviklinger.

Længslen efter autenticitet mener Zukin reflekterer en adskillelse af vores oplevelse af rum og vores opfattelse af vores *selv*. Selvom vi tror at autenticitet refererer til et områdes iboende kvaliteter, refererer det i virkeligheden til vores frygt eller bekymring omkring, hvordan steder ændrer sig: "*The idea of authenticity is important, because it connects our individual yearning to root ourselves in a singular time and place to a cosmic grasp of larger social forces that remake our world from many small and often invisible actions.*" (Zukin 2010: 220)

På et dybere niveau, er det at sige, at en by ikke længere er autentisk, et udtryk for vores manglende evne til at forstå de skiftende betydninger af tid og rum: *"If this is not the end of history, at least it is the end of placebound cultures and local identities that we thought, mistakenly, would last forever."* (Zukin 2010: 222)

For at tilnærme sig en mere fintmasket forståelse af forholdet mellem autenticitet og tid, lader Zukin sig inspirere af de græske ord *kairos* og *chronos*. Chronos beskriver her vores sædvanlige liniære fornemmelse af tid - fra i går, til i dag og videre til i morgen. Kairos er derimod *"(...) a sense of the past that intrudes into and challenges the present."* (Ibid.: 101). Her bliver historiske gader og bygninger påmindelser om en anden tid, og betegnes heraf som *kairologiske billeder*, som skaber *"(...) a sense of authentic origin and justification for present hopes."* (Ibid.: 101). De er medvirkende til at give en følelse af at være med til at genskabe en unik historie, hvad enten det er igennem at arbejde, bo eller færdes i et historisk område.

Zukins genstandsfelt involverer ikke umiddelbart midlertidighed. Følgelig vil næste afsnit dykke ned i forskellige tilgange og forståelser af denne.

3.3 At sætte det midlertidige forrest

Midlertidig anvendelse af byrum er efterhånden blevet et forholdsvis populært værktøj i byudvikling i europæiske byer. Det mener arkitekten Michael Ziehl og bygeografen Sarah Oßwald, som på trods af de mange positive elementer ved den midlertidige anvendelse, også mener, at det også skaber en række ustabile og usikre omstændigheder, for brugerne af rummet. (Ziehl og Oßwald 2015: 263)

I deres studie af fem midlertidige byrum i Bremen (i nordtyskland), påpeger de blandt andet, at begrebet "midlertidig anvendelse" på mange måder ikke er fintmasket nok til at indfange de mange kvaliteter ved fænomenet. Begrebet fremhæver primært den begrænsede levetid, og er oftest blevet brugt til at beskrive en midlertidig løsning på ejendomsmarkedet, hvor der er lagt vægt på reduktionen af udgifter forbundet med at bygninger og byrum ellers ville stå tomme. (Ibid.: 264)

Urbandesigneren Tina Vestermann, stiller sig ligeledes kritisk over for midlertidighedsbegrebet, og i hendes artikel "Underway: sites as places of becoming" (2018), forklarer hun at midlertidighed bør forstås som et sted, der skal forstås i tæt relation til tid: som et "tilblivende sted". (Vestermann 2018: 170)

For at kunne begrebsliggøre og forstå midlertidighed som et transformativt værktøj i planlægning, er det for Vestermann vigtigt at starte med at nedbryde diktomien mellem *permanent* og *midlertidigt*. Diktomien er for simplistisk og den er ikke fintmasket nok til at kunne indfange alle de elementer som er tilstede i den midlertidige brug af rum. For at eksemplificere dette nævner hun en midlertidig afprøvning i Helsinki. Her stiller en bruger af et sted spørgsmålstejn ved, hvorledes man kan kalde et sted midlertidigt, når alle oplevelserne, historierne og relationerne erfare på stedet er lagret i de involveret personers hukommelse og via billeder og historier på internettet - også når stedet ikke fysisk eksisterer mere: "*Friends have been made, similar interests have been identified, and spaces and stories have been shared. Aren't all these forms of permanency?*". (Baradwaj i Vestermann 2018: 173)

Man kommer via diktomien altså nemt til at overse vigtige elementer i de udviklinger og forskelle som midlertidigheden medfører, hvis man kun har blik for det fysiske miljø: "*In the*

'temporary' lies only an understanding that the given physicality is temporarily there, but leaves out the possibility that the actual experience and difference could in fact be permanent." (Ibid.: 173)

Følgelig kan man heller ikke udelukkende definere midlertidigheden ud fra de bagvedliggende intentioner, hvad enten disse stammer fra en byplanlægger eller en developer, da en sådan definition ikke vil kunne indfange alle konsekvenser og potentialer ved midlertidigheden. Men man kan dog godt foretage en tidslig rækkefølge, hvor intentionen bliver det første skridt, som definerer midlertidigheden. Det andet skridt vil derimod være en mere generel forståelse af midlertidig brug som et værktøj til transformation af byrum. (Ibid.: 173)

For at komme udenom de begrebslige vanskeligheder foreslår Ziehl og Oßwald, at man i stedet benytter begrebet *second hand spaces* (Ziehl og Oßwald 2015: 263). Den mest anvendelige oversættelse af dette er muligvis *aflagte rum*. De mener, at begrebet skal være med til at understrege den bæredygtige dimension i midlertidige anvendelser, frem for det afgrænsede tidsrum det eksisterer i. For dem skal de midlertidige anvendelser netop være både økologisk, økonomisk og socialt (herunder også kulturelt) bæredygtige, og heraf være med til at skabe bedre byrum. (Ibid.: 264)

De aflagte rum giver blandt andet mulighed for interaktion og deltagelse, og samtidig også at start-up virksomheder og organisationer har mulighed for at leje sig ind mod billige huslejer. Ofte er brugerne ikke særlig økonomisk ressourcestærke, og de rum de starter i, er ofte rå og med en kortvarig tidshorisont til benyttelse. (Ibid.: 265)

Grundet den ofte manglende langsigtede plan, er fremtiden for brugerne af disse rum ofte også meget åben og udefineret, og de reelle afprøvninger genererer stederne skridt for skridt (Ibid.: 270).

En konsekvens heraf bliver, at de udvikler en individuel æstetik karakteriseret af enkelthed og en noget improviseret kvalitet, med forankring i atmosfæren, historien og materielle levn fra fortiden. Og det er i denne proces at bæredygtigheden træder frem, da de genbruger både

de uhåndgribelig og håndgribelige værdier grundet økonomiske, økologiske, sociale og kulturelle årsager, redefinerer dem, og skaber noget nyt ud af dem. (Ibid.: 265)

For at indfange alle de kvaliteter som Ziehl og Oßwald påpeger, vil det være frugtbart at benytte sig af Vestermanns optik. Hun berører på visse måder den samme agenda som Ziehl og Oßwald, da hun mener at man bør komme ud over blot at se midlertidigheden som et fysisk og tidsligt afgrænset sted, og forsøge at nuancere den.

3.3.1 Relationelle kvadratmetre

Det midlertidige sted skal ifølge Vestermann ses som mere end bare et absolut rum, forstået som et udvalgt antal kvadratmeter. Det er samtidig en samling af sociale forhold med en lang række komplekse aspekter, hvoraf det fysiske, absolutte rum altså bare er ét ud af mange.

Nøglen til at granske det midlertidige bliver heraf at have et lige så skarpt fokus på ejerskab, samarbejde og deltagelse, som man har på det fysiske, hvilket ifølge Vestermann bidrager med en mere holistisk og relationel tilgang. (Ibid.: 174)

Til denne tilgang lader Vestermann sig inspirere af Crimson Architectural Historians (1998) og introducerer en rumlig trialektik bestående af begreberne *hardware*, *orgware* og *software*. De tre aspekter dækker over følgende:

- 1) Hardware udgøres af bygninger, træer, møbler, infrastruktur og åbne rum m.m.
- 2) Orgware udgøres af det politiske miljø, forskellige aktører, økonomiske interesser, spin og visioner m.m.
- 3) Software udgøres af fortællinger, historie, identitet, brugsmåder, fremtidig drømme m.m.

En af de underliggende pointer er så, at forandring af steder sker qua et sammenspil af disse. De skal ikke forstås som værende nye diktomier, men nærmere, at det konstant er nødvendigt at have blik for dem alle for at kunne opnå en bedre forklaringskraft. De skal altså ses i en relationel optik, der bidrager med en mere holistisk tilgang.

Figur 2 illustrerer denne tilgang, hvor den første cirkel udgør den fysiske lokalitet, den anden cirkel tilføjer de tre ovenstående aspekter og den tredje cirkel illustrerer den mere diffuse

samling af mening som er "(...) *a web of overlapping and entangled narratives making it impossible to meaningfully separate one from another as they are all each other's constituted or derived possibility.*" (Ibid.: 176)

Figur 2

Man kan forstå figur 2 som, at man starter med en forståelse af sted som en afgrænset lokalitet defineret af planlæggere og arkitekter. Dette kan eksempelvis være på et kort, hvor et givent område er indtegnet. Derefter bevæger man sig til en mere holistisk forståelse af sted gennem den optik henholdsvis hard-, soft- og orgware bidrager med, for så til sidst at forstå sted som bestående af overlappende fremtidige muligheder.

Tid og sted bliver på denne vis en form for 'flydende realitet', som kontinuerligt udfolder sig. Arbejdet med at planlægge byen kan i sig selv, også set over længere tid, siges at være en del af denne realitet, som en slags "*kontinuerlig steds konstruktion*" (Ibid.: 178, egen oversættelse).

Fremfor at studere byen og midlertidighed som *det værende* er det altså i højere grad frugtbart at forstå det som den kontinuerlige steds konstruktion, eller som *det tilblivende* (Ibid.: 176). Følgende denne tankegang bliver midlertidigheden "(...) *an 'event in time', including a before and an after.*" (Ibid.: 178), og det er heraf nødvendigt både at medtænke fortid, nutid og fremtid: "(...) *what was before enables a certain now; what is now enables a range of futures and so on. The result is a landscape of potential futures with the temporary use as enabler.*" (Ibid.: 178).

3.3.2 Sammenfatning og operationalisering

David Harveys teoretiseringen over de mere overordnede samfundsmæssige udviklinger giver anledning til at se nærmere på de historiske og politiske udviklinger, der til dels ligger til grund for de midlertidige afprøvninger på Frederikse. Sharon Zukin bygger videre på hans fundament, men bidrager med en optik, som gør det muligt at dykke længere ned i nogle af de karakteristika som kender tegner den fleksible kapitalisme. Hendes begreb om autenticitet bliver her centralt, og med udgangspunkt i dette, vil nærværende projekt undersøge dele af de overordnede visioner for udviklingen af Frederikse. Endvidere er autenticitets-vinklen brugbar til at granske hvorledes byplanlæggerne i Svendborg Kommune samt partnerne på Frederikse forstår historien, miljøet og de midlertidige afprøvninger.

Michael Ziehl og Sarah Oßwalds tanker omkring midlertidige anvendelser vil være med til at skærpe blikket overfor de midlertidige afprøvninger på Frederikse.

Tina Vestermanns tænkning omkring midlertidighed vil primært blive benyttet som en metodisk inspiration i undersøgelsen af de midlertidige anvendelser. Således vil dele af hendes fremgangsmåder og teoretiske pointer i nogen grad være styrende for vidensindsamlingen, og vil endvidere være med til at strukturere den samlede opgave.

4 Svendborg i sigte

Svendborg synes i høj grad at kunne ses som et eksempel på den deindustrialisering, og deraf funktionstømning af havne, som blev beskrevet i afsnit 3.1. I det følgende kapitel vil der derfor kort blive redegjort for den lokalhistoriske kontekst, for at opnå en bedre forståelse for baggrunden for de midlertidige afprøvninger. Der er lagt vægt på årene fra ca. 1850 og frem, da det var her, at havnen i Svendborg for alvor voksede frem.

4.1 Svendborg Havn

I 1850 var Svendborg Havn endnu ikke særlig udbygget. Den havde mere eller mindre bevaret den samme størrelse siden middelalderens første anlæg. Der eksisterede på daværende tidspunkt flere små private havne og broer, samt en havneplads, som var centrum for transporten af varer og personer. (Den Maritime Kulturarv: 13)

Med den voksende dampskibstrafik, begynder man at udvide havnen efter 1850, og fra 1875 - 1901 kommer der for alvor gang i kajbyggeriet. Med disse udbygninger fik havnen den form, som den stadigvæk kan kendes på i dag. (Fabricius, Hedegaard, Kromann, Köhl, Mortensön og Nielsen 2005: 25 - 29)

Figur 3: Kort over Svendborg Havn fra 1903.

På figur 3 ses det, hvordan at Jessens mole, Nordre kaj og Østre kaj omkranser Frederikseø.

Svendborg blev med havneudvidelserne en, på daværende tidspunkt, stor produktionsby og fik heraf tidligt store pakhuse. I 1895 flyttede Boghvede- og Havremøllen ned på havnen, hvor den fungerede indtil 1963, hvor Nordisk Kelloggs overtog den og efterfølgende store dele af havnens andre bygninger. Kelloggs prægede derfor hele området i mange år, indtil den i 2003 flyttede sin produktion. (Den Maritime Kulturarv: 82)

I 1905 valgte Fyns Andels Foderstofforretning at etablere sig på havnen, og udbyggede i årene efter med flere bygninger, samtidig med at de også langsomt overtog andre lignende virksomheder. (Den Maritime Kulturarv: 82)

De var således med til at fastholde Østre havn som korn- og foderstofhavn indtil 2014, hvor de valgte at flytte produktionen. (Web 9)

De forskellige skibsværfter har igennem de sidste ca. 200 år også fyldt meget i Svendborg Havn. De resterende af disse værfter er i dag placeret på Frederikseøen, som ligger midt i Svendborg Havn, og her eksisterer de side om side med de midlertidige afprøvninger som Svendborg Kommune har sat i gang.

4.2 Frederikseø - et hjerte i sundet

Frederikseøen var i 1850 bare en sandbanke midt i Svendborgsund, hvor skibene aflæssede deres ballastsand. Den blev dengang kaldt "Koholmen" og blev overskyttet ved højvande, således at denne slet ikke kunne ses. (Den Maritime Kulturarv: 13 og 50).

I 1867 begyndte skibsbygger Jørgen Ring-Andersen at have sit træskibsværft på øen, og i skrivende stund er værftet stadigvæk placeret på øen og ejet af samme familie (Ibid.: 50).

Omkring 1917 begyndte man også at opføre mange af de bygninger, som stadigvæk eksisterer på øen i dag, mens det først fra i 1919 at man anlagde broen til øen. (Fabricius, Hedegaard, Kromann, Kühl, Mortensøn og Nielsen 2005: 30)

I slutningen af 1960'erne begyndte værftet at være forholdsvis nedslidt. På det tidspunkt ejede Mærsk-koncernen 90% af aktierne, og overvejede på et tidspunkt at gøre værftet til underleverandør til produktionen af supertankere på Lindø-værftet. Dette blev dog droppet,

og Mærsk solgte sine aktier fra. I stedet blev der fra 1969 - 1996 foretaget nogle større omorganiseringer af værftets produktion, hvilket krævede produktionen af flere store haller. (Fabricius, Hedegaard, Kromann, Kühl, Mortensøn og Nielsen 2005: 41)

Den nyere historie er ikke som sådan nedskrevet, og derfor er den følgende beskrivelse af udviklingen siden 2001 lavet ud fra et telefoninterview med Klaus Johannessen fra Svendborg Kommune.

Stålskibsværftet fungerede helt indtil 2001, hvor det lukkede, og bygninger stod derefter tomme. Allerede i 2003, efter at værftet og Nordisk Kelloggs var lukket, forsøgte man påbegynde en egentlig havneplanlægning, men henblik på at tage stilling til havnens fremtidige brug. Denne planlægning blev dog midlertidigt udskudt, da NEG Micon (det senere Vestas), opkøbte produktionsbygningerne og havde vindmøllefabrikation frem til 2007.

Mens der stadigvæk var vindmølleindustri og dermed tung produktion på Frederikssøen, ønskede byrådet ikke at en diskussion om fremtiden for de bynære havnearealer. Men med lukningen blev bygningerne solgt til investeringsselskabet Udsyn, blev havnediskussionen genoptaget. Det var dog stadigvæk en noget besværet diskussion, da byrådet grundet frygten for konsekvenserne af en boligudvikling, afholdt sig fra at tage klar stilling til den fremtidige udvikling af havnen. Det lykkedes dog at få en rammelokalplan vedtaget for arealerne omkring den gamle banegård samt inderhavnen, der gav mulighed for blandet bolig og erhverv.

I slutningen af 00'erne ramte den økonomiske krise og dette medførte at man ikke fik realiseret mulighederne i rammelokalplanen. I stedet er der blevet gennemført en omfattende omlægning af infrastrukturen mellem by og havn. Det indebærer blandt andet fjernelsen af gennemkørende trafik i havneområdet, etableringen af en ny trafikterminal og nedlæggelse af godbanearealet.

Dette danner rammen for det grundsalg der er blevet igangsat de seneste år, efter krisens hårdeste slag er begyndt at være aftagende. I 2014 valgte Svendborg Kommune at gå ind og opkøbe bygningerne på Frederikssø, og samme år blev der vedtaget en udviklingsplan for hele Svendborg Havn. I denne fastholdes Frederikssø som et erhvervsområde, men med muligheden for at også at blande erhverv og kultur. I 2015 fik Svendborg Kommune lavet tre studier for den fremtidige brug af den del af Frederiks, hvor der nu ikke længere var

værftsvirksomhed. Næste kapitel vil dels behandle de tre studier, men samtidig udviklingsplanen Fremtidens Havn, og centrale dokumenter omkring baggrunden og overvejelserne for de midlertidige afprøvninger på Frederikshavn.

Efter at have gennemgået den lokalhistoriske kontekst, vil jeg nu gå videre projektets analyse.

5 Analyse

I følgende analyse vil de tre underspørgsmål til problemformulering søges besvaret. Analysen er delt op i tre dele for overskuelighedens skyld. Første del vil belyse de bagvedliggende årsager der har ført til de midlertidige afprøvninger og endvidere granske de forskellige formål der er forbundet med midlertidigheden. Anden del vil undersøge midlertidigheden i praksis, så at sige, og her have fokus på det rum der skabes. Her også, hvordan de som *udøver* midlertidigheden, partnerne på Frederiksø forstår denne, men ligeledes hvordan at byplanlæggernes syn på den reelle midlertidighed er. Herunder vil de erfaringer, som de forskellige parter har gjort sig blive behandlet, og yderligere, hvorledes at disse erfaringer har nogen indvirkning på de fremtidig visioner for udviklingen af øen.

Afslutningsvis vil tredje del fremanalysere hvilken form for autenticitet der bliver skabt på og ved hjælp af Frederiksø, og endvidere hvilken fremtid planlæggerne og parterne ser for udviklingen af øen.

Inden analysen vil projektets interviewpersoner blive præsenteret.

Præsentation af interviewpersoner⁴

Klaus Johannessen (KJ)

Arkitekt og byplanlægger i Svendborg Kommune. Klaus har været ansat siden 1991 og har i de seneste år primært beskæftiget sig med udviklingen af Svendborg Havn.

Anna Als Nielsen (AAN)

Arkitekt og udviklingskonsulent i Svendborg Kommune. Anna har været ansat siden 2016, og har siden sin ansættelse primært beskæftiget sig med udviklingen af Svendborg Havn, og er i skrivende stund projektleder på projektet Den Blå Kant, som består i at skabe forbindelse og byliv langs hele havnen i Svendborg.

Zacharias Baden (ZB)

⁴ Forkortelsen i parentes efter navnet på interviewpersonen refererer til interviewtranskriptionen.

Zacharias flyttede til Svendborg i 2016 og sidder i bestyrelsen i Cykeltutten på Frederikse. Han arbejder samtidig som byplanlægger i Svendborg Kommune, men sørger for at holde arbejde og frivilligt arbejde adskilt. Cykeltutten anskaffer sig gamle cykler, og sætter dem i stand, for derefter at donere dem til flygtninge eller andre udsatte, der har behov for en cykel.

Esben Madsen (EM)

Esben har været involveret i mange forskellige projekter på Frederikse. Siden 2016 har han dog primært været aktiv i Cykeltutten.

Bente Hovendal (BH)

Bente er den af partnerne der har været længst tid på Frederikse. Hun er indehaver af virksomheden woodn wonder, som laver møbler, workshops og events - både i hendes eget værksted, rundt omkring på virksomheder og i naturen.

Kristian Hansen (KH)

Kristian har enmandsfirmaet Center for Maritim Arkitektur (CEMARK), som er en kunstnerisk tegnestue der forsøger at skabe forbindelse mellem konventionel arkitektur og designtraditioner indenfor den maritime verden. Han har haft værksted på øen siden 2016.

Sabine Mark Vitsø (SMV)

Sabine er uddannet bygningskonstruktør, halvt-uddannet guldsmed og er nu ved at uddanne sig til møbelsnedker. Hun har siden 2016 haft et værksted på Frederikse, hvor hun primært laver smykker.

Charlie Vejlgaard Larsen (CVL)

Charlie er formand for Kultutten på Frederikse. Kultutten er et brugerstyret kulturhus, hvorunder der hører mange foreninger og brugere. Charlie har tidligere været aktiv på forskellige spillesteder i Svendborg og omegn.

Christian Noah Møller (CNM)

Christian er direktør for Galleri Underwaerk, som han betegner som et kunstekspperiment. Galleriet blev grundlagt omkring 2011 og rykkede til Frederikse i 2016.

5.1 Del 1 - Store planer for en lille ø

I dette afsnit vil baggrunden for de midlertidige afprøvninger blive undersøgt. Kapitel 4 fremhævede nogle af de større historiske udviklinger, der har ført til, at Svendborg i dag står med en noget anderledes havn end eksempelvis i midten af 1900-tallet. Udviklingerne har ført til, at man har fået vedtaget en overordnet udviklingsplan for havnen, og herunder, at man har fået foretaget tre studier af den mulige fremtidige anvendelse af Frederikse. Disse dokumenter vil sammen med interviews med to byplanlæggere fra Svendborg Kommune og andre centrale dokumenter, udgøre materialet for følgende analyseafsnit.

5.1.1 Baggrund for omdannelse af havnen

I 2014 blev en udviklingsplan for Svendborg Havn vedtaget. Planen, kaldet Fremtidens Havn, sætter fokus på etableringen af nye funktioner og aktiviteter, samtidig med at den har fokus på bevaringen af kulturarv og de endnu eksisterende virksomheder.

Udviklingsplanen lægger så at sige den overordnede ramme for udviklingen af Svendborg Havn, herunder for Frederiksen. Den rummer mange strategier for blandt andet boliger, erhvervsliv, trafik og parkering, bæredygtighed, maritim kulturarv og for byliv og byrum. Den endelige udformning fastlægges dog i lokalplaner og i samarbejde med investorer og interessenter. (Fremtidens Havn: 5)

Udviklingskonsulent i Svendborg Kommune, Anna Als Nielsen, ser vedtagelsen af udviklingsplanen i 2014 som et vigtigt skridt, samtidig med at Svendborg Kommune samme år går ind og køber flere af de gamle værftsbygninger på Svendborg Havn (AAN: l. 60-62).

Udgangspunktet er, som også beskrevet i afsnit 5.1, at meget af havnens tidligere industri er flyttet eller lukket, og at godstransporten til Sydfyn nu primært foregår på lastbiler. (Fremtidens Havn: 5)

Ifølge udviklingsplanen er der på trods af disse udviklinger, mange nye muligheder i havnen:

"Havneområdet er således attraktivt både for udvikling af erhverv, kultur og bosætning. Årsagen er blandt andet den maritime historie og havnens særdeles velbevarede

kulturarv. Den identitet er vigtig både for gamle og nye maritime aktiviteter, og for nye erhverv og mere bosætning og kultur." (Ibid.: 5)

Kulturarven og den maritime historie vægtes i de overordnede målsætninger altså højt, og samtidig bemærkes det, at denne arv og historie også er værd at trække på i udviklingen af kultur, erhverv og bosætning. I udviklingsplanen understreges det endvidere, hvordan at havnen er en vigtig rekreativ ressource for både indbyggere i Svendborg, men samtidig også for gæster og turister der besøger byen (Ibid.: 5).

Anvendelsen af havnen skal gå fra primært at rumme transport og industrielle erhverv til i højere grad at rumme en blanding af flere forskellige byfunktioner. I denne udvikling skal det maritime erhverv prioriteres højt "*(...) for fortsat at sikre en spændende havn, hvor beboere og gæster får fornemmelsen af en levende havn.*" (Ibid.: 13)

Vedtagelsen af udviklingsplanen og købet af de gamle værftsbygninger i 2014 handler dog også om, at man ville gøre plads til den nye store uddannelsesinstitution SIMAC, pointerer planlægger i Svendborg Kommune, Klaus Johannessen: "*(...) man kan sige, at det drivende i hele det puslespil, det var det der med at skabe plads til SIMAC på Nordre Kaj, og dermed skaffe plads til Petersen og Sørensen på øen.*" (KJ: l. 86-88).

For at gøre plads til SIMAC, måtte man rykke nogle eksisterende virksomheder udovre fra Nordre Kaj, herunder det store motorværksted Petersen og Sørensen, som i dag ligger på Frederiksholm. (KJ: l. 73-77)

Efter at man havde placeret Petersen og Sørensen, samt nogle andre mindre maritime virksomheder, på Frederiksholm, var der dog stadigvæk nogle løse ender på øen:

"Og så står man tilbage med den ældste del af bygningsmassen, som er ret svær at anvende, fordi den er voldsomt nedslidt og den er sindssygt dyr at varme op, hvis man skulle gøre det. Og så er der det, at flere af bygningerne er bevaringsværdige. Man kan ikke sådan bare rive dem ned. Og det tror jeg heller ikke at der lige er interesse for. Så man står med sådan en ledig bygningsmasse." (KJ: l. 82- 86)

Og på daværende tidspunkt er den fremtidig anvendelse af øen, ifølge Anna Als Nielsen, også forholdsvis usikker:

"Man ved faktisk ikke rigtig hvad man vil med dem. Man ved bare, at der er noget helt særligt ved Frederikse. Og man er nødt til at eje det der, for at kunne være den der styrer, hvad det skal bruges til, alt det unikke potentiale som det har." (AAN: l. 62-64)

I udviklingsplanen fremhæves det ligeledes, hvordan at Frederikse er noget særligt: *"Områdets placering midt i havneløbet og den markante industrihistoriske atmosfære er nogle vigtige potentialer der skal tages hensyn til ved en fremtidig udvikling af Frederikse."* (Fremtidens Havn: 17)

Klaus Johannessen fortæller, at man med inspiration fra andre steder, såsom Ruhr-distriktet og andre funktionstømte industriområder, havde i tankerne at lave kulturelle aktiviteter i de gamle værftsbygninger på øen. Dette svarer også til målene for Frederikse i udviklingsplanen, der beskriver, at det skal være en erhvervs- og kulturø:

"Frederikses nordlige områder fastholdes som industriarealer mens dele af øens sydside gøres offentligt tilgængeligt ved at forbedre adgangsforholdene og ved at transformere de gamle rundbuehaller til offentlige kultur- og erhvervsformål. (Ibid.: 17)

Udover rundbuehallerne, lægges der også op til at lave forskellige sports og kulturaktiviteter i det gamle tømrerværksted på sydspidsen af øen. (Ibid.: 17)

Men på trods af disse planer med omdanne dele Frederikse til mere kulturelle formål, var det begrænset hvad Svendborg Kommune på daværende tidspunkt havde af ressourcer:

"Man havde hverken opsparing eller fondsmidler til at gå i gang med at lave et eller andet stort kulturprojekt i de gamle bygninger. Altså, i stil med Nordkraft i Aalborg. Det har vi jo ikke haft penge til. Så det giver lidt sig selv, at man så siger, at så bliver det sådan lidt hvad vi nu kan finde ud af og lidt midlertidigt, indtil vi finder ud af hvad vi skal gøre med det på længere sigt." (KJ: l. 93-96)

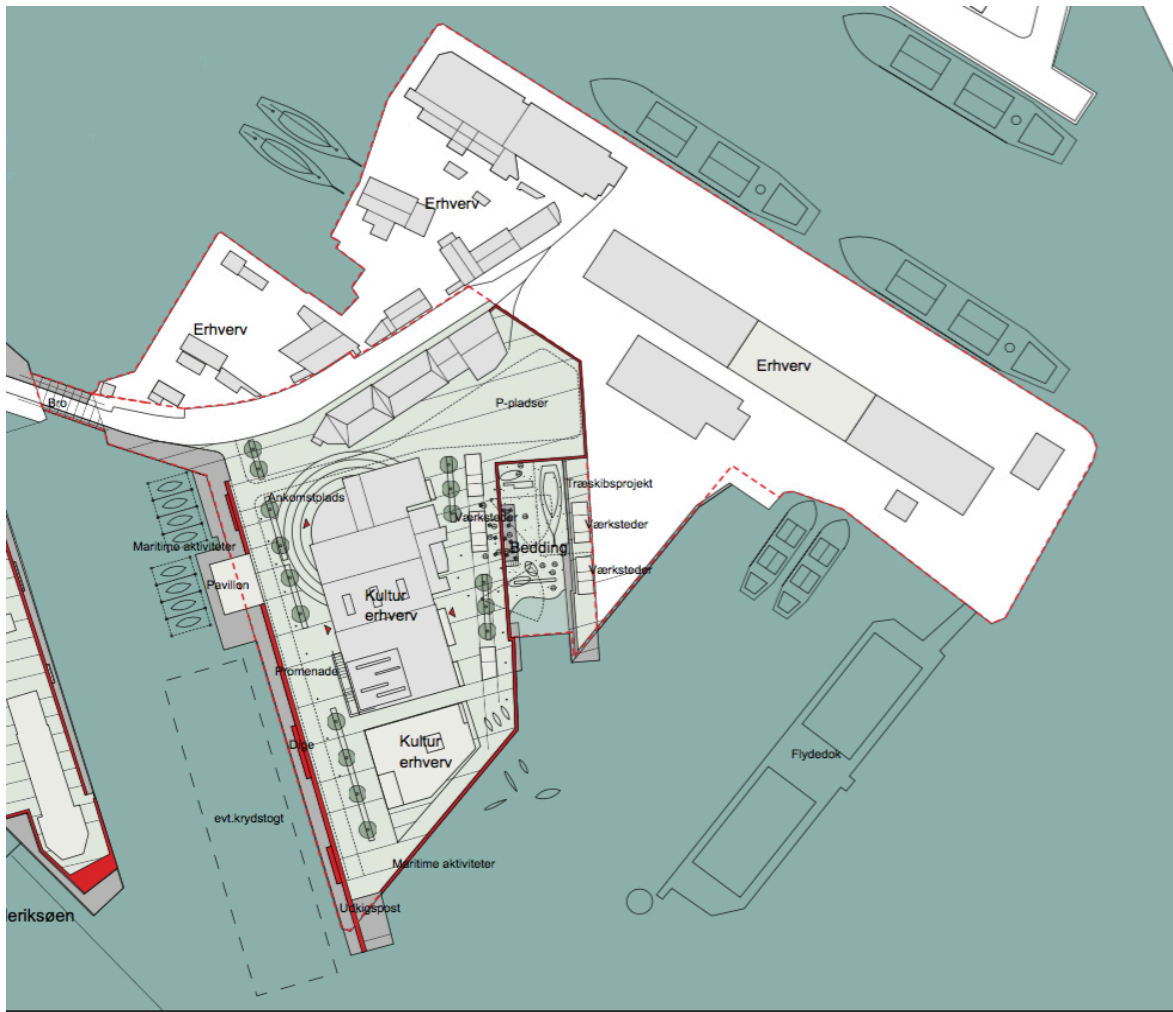
Ud fra Klaus Johannesens udsagn kan det ses hvordan midlertidigheden kan italesættes som flere forskellige ting, og at det ikke bare var, som han selv siger: *"(...) sådan en intellektuel øvelse (...)"* (KJ: l. 70). Midlertidige afprøvninger kan ses som et aktivt valg, der giver nogle muligheder. Det kan være i forbindelse med Frederikse, som skal gennemgå en transformation fra tidligere industriø til nu også at være en kulturø. Her nævner Anna Als Nielsen eksempelvis at man vidste, at øen havde noget potentiale, og her kan midlertidige

afprøvninger givetvis være et brugbart værktøj til at vurdere forskellige retninger. Yderligere kan midlertidigheden ud fra citatet fra Klaus Johannessen italesættes som noget der vælges, hvis man på et givent tidspunkt ikke umiddelbart ved hvad man skal stille op med et område eller en bygningsmasse, og derfor vælger at lade det træde vande i et afgrænset tidsrum. Men i realiteten er der også et andet element, der handler om, at man vælger at lave midlertidige afprøvninger grundet manglende økonomiske midler. Klaus Johannessen nævner hertil, at der ikke har været mangel på ideer til hvad der kunne opføres på Frederikse. Blandt andet har der i lang tid været tale om at bygge et nyt bibliotek. Men Svendborg Kommune har "(...) *simpelthen manglet den der mængde penge, der gjorde at man kunne rykke på det.*" (KJ: l. 105-106).

Dette ledte til en nærmere granskning af muligheder, som i 2015 resulterede i tre studier af mulige udviklingsscenarier, som Svendborg Kommune fik foretaget. (AAN: l. 64-68)

5.1.2 Tre mulige opskrifter på succes

I 2015 blev der lavet tre studier med tre forskellige bud på den fremtidige anvendelse af Frederikse. Der er her tale om anvendelsen af de gamle værftsbygninger, kajarealerne og beddingen. Studierne skal fungere som baggrundsmateriale og inspiration, og tilsammen er de med til at danne udgangspunktet for de midlertidige afprøvninger på Frederikse.

Figur 4: Den vestlige del af Frederiksøen, som er udlagt til kultur og erhverv ses fremhævet i venstre side af kortet. (Fremtidens Havn: 16 (RED))

De tre studier har det tilfælles, at de søger at give bud på nogle retninger, som kan gøre Frederiksø til et helt særligt sted og dermed være med til at cementere Svendborg som en attraktiv og levende by. Temaerne for de fremtidige udviklinger er hhv. "Maritim Attraktion", "Kulturkajen" og "Outdoor Center".

På Figur 4 ses det område af Frederiksøen som er omdrejningspunktet for de tre studier (fremhævet med en rød linje omkring), og med på billedet er også indtegnet bud på mulige anvendelser kajarealerne ud fra udviklingsplanens mål.

5.1.3 Frederiksø som maritim attraktion

Studiet "Svendborg Havn, maritim attraktion" (SHMA) lægger især vægt på, som navnet antyder, udviklingen af Svendborg Havn og Frederiksø som en maritim attraktion. Altså er

ideen i studiet, at man vil udvikle de allerede eksisterende aktiviteter, såsom øhop og båd fart, og bruge bygningerne på havnen til maritime udstillinger, oplevelser og kulturbegivenheder. (SHMA: 4)

Dette gøres ud fra en idé om, at Svendborg Havn er et unik sted, hvor man oplever "(...) *både fortid og nutid i et samspil mellem den maritime historie og en nutidig havn, der har et levende maritimt miljø.*" (Ibid.: 3).

Studiet lægger på denne måde op til, at der laves en tydelig forbindelse mellem havnens historie og strålende nye begyndelser. Og dette er netop kernen i hvad Zukin mener er nødvendigt, for at genopfinde autentiske steder. Zukin hævder også, at autenticiteten i høj grad har bevæget sig fra en egenskab hos mennesker, til en egenskab hos ting og nu til en egenskab ved oplevelser. Og denne bevægelse som Zukin påpeger, eksemplificeres flere gange i flere gange i studiet, som det eksempelvis kan læses i følgende sætning: "*Den autentiske oplevelse af havnen, hvor alle vores sanser sættes i svingninger, er kerneoplevelsen.*" (Ibid.: 3)

Man anser dog i studiet også autenticiteten som noget skrøbeligt, hvorfor man i høj grad bliver nødt til at værne om den og udvikle og understøtte den over en længere årrække. Det understreges, hvordan de forskellige tiders maritime kulturarv, sammen med den "ægte" autenticitet, er med til at gøre havnen til et helt særligt sted:

[D]et spændende ved Svendborg, og det som gør, at vi oplever en unik attraktion, er at den i dag er et levende sted med værfter, uddannelse, færger og lystsejlere. Dette er jo helt forskelligt fra et frilandsmuseum, hvor skuespillere skal skabe autenticiteten. Vi oplever den direkte 1:1 med alle sanserne ved et besøg på havnen." (Ibid.: 5)

Hvor man andre steder, f.eks. på et frilandsmuseum, altså bliver nødt til at hyre skuespillere som kan agere en form for oprindelse, mener man i studiet, at denne oprindelse i høj grad allerede er tilstede på Svendborg Havn, i kraft af de mennesker, aktiviteter og funktioner der eksisterer. Man er i studiet tilsyneladende meget opmærksom på, hvordan at det, at kunne skabe en fornemmelse af oprindelse, *samtidig* med at man skaber noget nyt, er essentielt i hævdelser af autenticitet. Og med Zukins optik er en by i dag netop autentisk, hvis den formår

at skabe en oplevelse af noget oprindeligt - og dette, uanset, om det gøres ved hjælp af fiktive elementer eller ej.

Den samme oplevelse af oprindelse forsøger man i studiet "Frederikse Outdoor Center" (FOC) også delvist at skabe, men det bliver her koblet med en ny begyndelse på noget andet.

5.1.4 Frederikse Outdoor Center

Med studiet af Frederikse som potentielt fremtidigt outdoor center, er ideen at der skal skabes en stærk outdoor destination, som kan fungere som Svendborgs omdrejningspunkt for vækst og udvikling. Samtidig med at der stadigvæk er noget maritim industri tilbage, peger studiet på, at de tidligere værftsbygninger nu er klar til at rumme nye funktioner og liv:

"Den grundlæggende ide med Frederikse Outdoor Center er at etablere et fysisk samlingssted for outdoor aktører på tværs af erhverv, turisme- og erhvervsudviklingsorganisationer, placeret på Frederikse." (FOC: 3)

Med udviklingen af centeret er målet at "(...) *de maritime historier og brugen af vandet [fortælles] videre gennem outdoor oplevelser, der tiltrækker turister og nye borgere og hermed skaber arbejdspladser og vækst.*" (Ibid.: 2).

Der søges altså her en anden form for særegenhed her, end i studiet med Svendborg Havn som maritim attraktion, hvor det i høj grad var selve havnens eksistens, med både fortiden og nutiden, som var genstandsfeltet. Med Outdoor Centeret sigtes der i højere grad mod at skabe noget helt nyt, med rødder i den maritime kulturarv. Og det er især både nærheden til vandet og til det Sydfynske Øhav som fremhæves. Det bliver et sted med oplevelsen i førersædet, som ifølge studiet ikke findes andre steder i landet, og som vil udgøre essensen af Svendborg:

"Med Frederikse Outdoor Center er det ambitionen at skabe et fyrtårn for Svendborgs DNA, der viser vejen for fremtidens Frederikse." (Ibid.: 3)

Hvad der tidligere var et lukket industriområde, skal med Frederikse Outdoor Center blive til et pejlemærke for hele Svendborg, hvor DNA'en, eller identiteten, i kombination med natur og outdoor oplevelser skal skabe succesen. Studiet giver en levende beskrivelse af det byliv, der tænkes at komme til at udfolde sig:

"Stedet summer af liv. Gæsterne er en blanding af nysgerrige forbipasserende, der vil mærke atmosfæren og se sig omkring, og folk der venter på at komme en tur på sundet for at fiske eller kommer for at hente en kajak i kajakhotellet." (FOC: 8)

Svendborg er ifølge studiet et godt sted at skabe et sådant byliv, da naturen, Det Sydfynske Øhav og den maritime identitet går op i en højere enhed. (FOC: 2)

Denne enhed rammer altså, ligesom med studiet af Svendborg Havn som maritim attraktion, ned i forholdet mellem oprindelse og nye begyndelser. Hvis autenticiteten kan konstrueres med begge dele, vil den sandsynligvis opfylde det begær som mange ifølge Zukin i dag har. Studiet vidner også om en tilnærmelsesvis refleksion over dette:

"Ved at placere outdoor erhvervet synligt på Frederikse, vil byens maritime kulturarv leve videre, ligesom outdoor aktiviteterne vil skabe en ny fælles fortælling om byens brug af Øhavet." (FOC: 18)

Fra maritim attraktion, til outdoor center, vil vi nu bevæge os til det tredje og sidste studie, som i høj grad fremhæver kulturen som Frederiksø's tydeligste potentiale.

5.1.5 Frederiksø som kulturkaj

I studiet "Kulturkajen som drivkraft på Frederiksø" (KDF), er den grundlæggende idé, at Frederiksøen skal udvikles som "(...) *et fyrtårn, der kan samle byens kulturelle og kreative kræfter.*" (KDF: 2). Den primære kulturelle drivkraft bliver et teater, og udover det er konceptet at man vil lave et kunstnerisk værksted, en fleksibel hal til kreative projekter, en bygning for de unge kreative ildsjæle og sidst, en promenade, med alskens oplevelsestilbud. (Ibid.: 3)

Kulturkajen er et bredt koncept, som både vil bestå af events og begivenheder, fysiske anlæg, frivillige foreninger, etablerede kulturinstitutioner og så alle de kreative og kulturelle aktører. Konceptet vil tage udgangspunkt i nogle af de styrker som identificeres i Svendborg, og som ifølge studiet ikke er aktiveret endnu:

"Byens mangfoldige kulturelle og kritiske masse af aktører står dog uudnyttet hen, idet de besidder et potentiale for at løfte Svendborg på strategisk niveau, som endnu ikke er

forankret fysisk i byens rum. Dette potentiale er Kulturkajen med til at indfri." (Ibid.: 3)

Både i forhold til at markedsføre byen, skabe byliv og øge kvaliteten af de allerede eksisterende kulturudbud, vurderer studiet at der vil være en stor effekt (Ibid.: 3). Og den nye start på et nyt omdrejningspunkt for kulturen trækker også på de historiske referencer:

"Historien om Kulturkajen handler på én gang om stedet, hvor fortællingerne om stolte håndværkere og eventyrlystne søfarere videreføres gennem nænsom bevaring af de karakteristiske rå rammer, og gennem stærke referencer til det maritime arvesølv." (KDF: 4)

Det vil altså være et sted, hvor der er plads til store armbevægelser og hvor man vil forsøge at bevare rummenes rå udtryk, samtidig med at man får bygget "(...) *stærke forbindelser mellem fortid, nutid og fremtid* (...)". (Ibid.: 4)

5.1.6 Tre studier i noget helt særligt

De tre studier giver alle et bud på, hvordan at den fremtidige udvikling af Frederiksborg sikrer et godt byliv, et rigt udbud af kulturelle aktiviteter, en spændende havn for både svendborgensere og turister og arbejdspladser og vækst.

Og i alle tre studier søger man efter det helt særlige, som skal være med til at løfte Svendborg. Dette enten i form af gøre havnen i sig selv til maritim attraktion, at gøre Frederiksborg til et kulturelt fyrtårn eller en stærkt outdoor destination.

I Harveys optik kan denne søgen ses som udtryk for den intense bykonkurrence, hvor en by ved hjælp af innovationer i livsstile, kulturelle former og produkter konstant må forsøge at overhale hinanden og positionere sig forrest. Og med Zukins vokabularium er det en søgen efter den autentiske by, hvor en by altid må forsøge at være *anderledes*.

Det interessante, er selvfølgelig om det så lykkes, med den vej en by så vælger. De tre studier synes umiddelbart at indeholde de elementer, som Zukin ser som nødvendige for at

skabe autenticiteten. Oprindelsen, som hun mener er meget vigtig, og som i meget tidligere byudvikling er blevet glemt, fylder i alle studierne forholdsvis meget. Og denne bliver i alle studierne søgt koblet med nye koncepter (omend Svendborg Havn som maritim attraktion så at sige forstærker et allerede eksisterende maritimt miljø), med rødder i Svendborgs maritime historie, som ovenstående analyse demonstrerer.

Og netop fokuset på bevarelsen af det oprindelige og maritime, spejles også i høj grad i udviklingsplanen, hvor det er et udtalt mål at:

"[D]et oprindelige skibsværftsmiljø fortsat skal kunne forstås og opleves [og derfor] bør en udvikling på Frederikse tage udgangspunkt i bevaring af træskibsværftet i sin nuværende form og størst mulig genanvendelse af stålskibsværftets bygningsmasse på Frederiksøes vestsider." (Fremtidens Havn: 57)

Alle tre studier synes at give et bud på det, som Zukin omtaler som mellemvejen mellem ønsket om nyskabelse og frygten for ødelæggelsen af den byen, som folk kender den og husker den. Når det siges at en by ikke længere er autentisk, skyldes det ifølge Zukin vores manglende evne til at forstå de hurtigt skiftende betydninger af tid og rum. Af denne grund er det i særdeleshed vigtigt med de lokale identiteter og stedsbundne kulturer, da byboere uden dem ender i et urbant vakuum.

At få testet bæredygtigheden af de tre studier, og hvordan at målene og visioner i disse så at sige passer til udviklingen af Frederikse, har været vigtigt for Svendborg Kommune. Og det var blandt andet af denne grund, at de midlertidige afprøvning opstod som idé.

5.1.7 Midlertidigheden kommer

Fastlæggelsen af den vestlige del af Frederikse til kultur og erhverv skete som nævnt med udviklingsplanen i 2014. Året efter, i 2015, blev det af byrådet i Svendborg hertil yderligere besluttet, at den del af Frederikse (se figur 4) "(...) *udelukkende anvendes til midlertidige aktiviteter, der har til formål at afprøve bæredygtigheden af de tre besluttede temaer for varige anvendelser.*" (EBK notat 2016: 15)

Derefter blev det i februar 2016 på Erhvervs-, Beskæftigelses- og Kulturudvalgets (EBK) møde indstillet, at der skulle startes med de midlertidige afprøvninger i form af partnerskabsaftaler. (EBK notat 2016: 14)

Både for at teste de tre mulighedsstudier, men også, som Klaus Johannessen nævner tidligere, fordi man ikke på daværende tidspunkt havde ressourcerne til større omdannelse af arealet. Under navnet "Vil du lege med?", inviterede man forskellige aktører ind i lejemålene i de gamle værftsbygninger, og her blev de tre studier brugt som en slags guide til udvælgelsen. (KJ: l. 106-114). Udover de tre studier, blev der lagt vægt på at partnerne skal bidrage til at skabe liv på havnen gennem samskabelse (med borgere og andre eksterne aktører), inddragelse, åbenhed og samarbejde (på tværs mellem aktørerne internt). (EBK 2016: 14)

Anna Als Nielsen fortæller hertil, hvordan at man på daværende tidspunkt for beslutninger omkring afprøvningerne havde en noget eksperimenterende tilgang:

"Vi ved ikke hvad der skal komme ud af det, men vi vil reelt undersøge, hvad der er mulighed for. Hvem griber bolden, hvem har lyst til at være med? Og så lavede man det her vi kalder "Vil du lege med?". Hvilket jeg synes er en fin titel, fordi, at det er selvfølgelig benhård byudvikling, men man har heldigvis en legende tilgang, til noget der er så vigtigt." (AAN: l. 74-78)

Det blev dog også lidt tilfældigt hvem der endte med at indgå i partnerskabsaftalerne, og udvælgelsen var meget præget af hvilke interessenter der lige havde meldt sig. Klaus Johannessen giver derfor også udtryk for, at det var svært at lave en stringent, homogen styring af hvem der fik partnerskabsaftaler. Men ifølge ham kan det måske netop have været en af styrkerne, at det blev meget "sammenbragt" og forskelligt; at det blev alt fra kunsthåndværkere, cykelaktivister og et museum for lystsejlad, at der endte der. (KJ: l. 113-116)

Anna Als Nielsen tilføjer hertil, at der ikke var "titusindevis af ansøgninger", og at derfor også var lidt tilfældigt hvem der hørte om muligheden om partnerskaberne og "(...) *lige fik piftet det i øret* (...)" (AAN: l. 190). Hvis der så skulle dukke nogle mennesker op med en virkelig god idé, er det svært at få et partnerskab nu, fordi alle lokalerne er besat. Og hun mener, at det kan være uhensigtsmæssigt forstået på den måde, at man derved kan komme til at låse brugen lidt. (AAN: l. 191-197)

Hun nævner også, hvordan det kan være svært at smide folk ud af de lejemål de har, og hvordan der kan være en berøringsangst heromkring. Dette kan nogle gange kan være

problematiske, da ikke alle partnerne på Frederikshavn er særlig ekstroverte, og nogle måske bare er der, fordi de har brug for at sidde et sted og lave deres ting, og måske ikke er særlig interesserede i at skabe aktiviteter for resten af byen. (AAN: l. 187-216)

Antallet af ansøgere gjorde altså, at det var lidt tilfældigt hvem der endte med at indgå i et partnerskab. Dette siger sandsynligvis også noget om, hvilke kulturelle aktører der er tilgængelige i en by med en størrelse som Svendborg. Man kunne eksempelvis forestille sig, at antallet af ansøgere til en midlertidig afprøvning ville være langt større i København eller Århus. Hvorvidt midlertidige afprøvningsperioder bliver en succes i forhold til de aktører man får ind, kan antageligt også afhænge af, størrelsen på afprøvningsperioden, altså hvor mange aktører der bliver involveret, set proportionelt til antallet af interesserede i en given by.

I en statusrapport over partnerskaberne fra marts 2017 nævnes det ligeledes hvordan det har været svært at finde partnere indenfor outdoor-området. De interessenter der har været, har nævnt at den korte varighed har været en barriere. Der har været få partnere relateret til studiet af Svendborg Havn som maritim attraktion, og overvejende flest relateret til Kulturkajen. (EBK 2017: 1)

Man havde startet med en 1-årig midlertidig anvendelsesperiode (2016-17), men grundet en overordnet stor succes med denne, blev det besluttet at yderligere lave en 2-årig midlertidig prøveperiode, herunder med partnerskabsaftalerne (2017-19).

I partnerskabsaftalerne får partnerne stillet et lejemål til rådighed, mod at de betaler husleje i form af forskellige aktiviteter, de har forpligtet sig til at lave (dog betaler to partnere, Museet for Lystsejls og Kammerateriet en symbolsk, regulær leje, da disse partnere er af udpræget kommerciel karakter).⁵ Ifølge Klaus Johannessen skyldtes denne konstruktion, at de nærmest vidste på forhånd, at de, der havde lyst til at bruge bygningerne, sandsynligvis ikke havde de økonomiske ressourcer til at betale huslejen:

"Og så udviklede den der idé sig om, at så skulle man så levere sin husleje ved at være med til at udvikle øen som et kultursted med fokuset på at skabe liv på havnen. Det var sådan overskriften: at skabe liv på havnen. Så det er det der har ligget i partnerskaberne,

⁵ Se Bilag 1 for eksempel på en partnerskabsaftale.

simpelthen. At vi stiller nogle rammer til rådighed, og de er med til at skabe noget liv. Og det er den måde de betaler deres husleje på." (KJ: l. 148-152)

I sommeren 2016 gik de første partnerskaber i gang på Frederiksø, og i skrivende stund har mange af partnerne derfor været i gang i lidt under to år. Der har været nogle få udskiftninger og omrokinger, og i dag er der 16 aktive partnere i gang på Frederiksøen.

Opsummering

Den overordnede baggrund for de midlertidige afprøvninger på Frederiksø, er altså, at meget af havnens tidligere industri er flyttet eller lukket, og at man derfor nu har et delvist funktionstømt havneareal, hvori man skal finde nye mulige anvendelser. Herunder har man ville gøre plads til uddannelsesinstitutionen SIMAC, hvilket har ført nogle større omrokinger på havnen. I denne proces endte den ældste del af bygningsmassen på Frederiksø med at stå ledig. Da Svendborg Kommune ikke havde økonomisk råderum til en større omdannelse af delområdet udlagt til erhverv og kultur, blev det besluttet at lave midlertidige afprøvninger. Dette ledte til, at der blev foretaget tre studier for at undersøge den fremtidige anvendelse af denne del af Frederiksø. Dette kapitel har blandt andet demonstreret, hvorledes at disse tre studier alle søger det helt særlige ved udviklingen af Frederiksøen, og samtidig fremhæver forbindelsen mellem det oprindelige og det nyskabende, og hermed tilsyneladende formår at lave en et godt udgangspunkt for at understøtte og udvikle autenticiteten i, på og omkring Frederiksø.

De midlertidige afprøvninger skal dels teste bæredygtigheden af de tre studier, og dels bidrage til at skabe liv og åbne øen op. Dette sker igennem partnerskabsaftaler. Udvælgelsen af partnere har dog dels været præget af nogle tilfældigheder samt et lavt antal ansøgere.

Spørgsmålet er så, hvordan at denne midlertidighed fungerer i praksis. Hvordan forstår partnerne den, og hvilke erfaringer har byplanlæggerne gjort sig med afprøvninger? Og hvilken form autenticitet bliver der ifølge de forskellige aktører skabt? Og er disse midlertidige afprøvninger med til at påvirke fremtidsvisionerne for udviklingen af Frederiksø? Med disse spørgsmål vil vi nu bevæge os til næste afnit.

5.2 Del 2 - Midlertidighedens rum og kultur

I dette afnit vil blive undersøgt, hvordan at de som udøver og administrerer midlertidigheden, henholdsvis partnerne på Frederiksø og byplanlæggerne i Svendborg Kommune, begriber den. Der vil både blive zoomet ind på hvad interviewpersonerne mener at midlertidigheden fører med sig, både af sociale og kulturelle ting, og endvidere hvilke barrierer og udfordringer de ser.

Rammerne omkring midlertidigheden udgøres mestendels af partnerskabsaftalerne, og derfor vil det være naturligt at starte her.

5.2.1 En kontrakt på midlertidighed: Partnerskabsaftalerne

Partnerskabsaftalen er en individuel aftale mellem hver partner og Svendborg Kommune. Som nævnt i afsnit 5.1.7, forpligter partnerne sig både på at være med til at åbne Frederiksø op og gøre den tilgængelig for borgerne i byen, men samtidig forpligter de sig også på afholdelsen af en række aktiviteter. Af disse aktiviteter er nogle få af dem obligatoriske, såsom begivenhederne Havnens Dag og Lysfesten, men langt størstedelen er nogle hver enkelt partner selv har defineret. Sabine Mark Vitsø synes, at partnerskabsaftalerne fungerer godt til sætte nogle rammer for hvilke krav kommunen har, men for hende kan det samtidig være en udfordring at agere under:

"[E]t kreativt projekt [er] helst noget som skal opstå. Så at love hvilke ting, events og aktiviteter man vil lave i løbet af et år, det synes jeg kan være svært. Og sådan helt lægge mig fast på at love, at det her kommer jeg til at opfylde. (SMV: l. 83-86)

På trods af dette, synes Sabine dog at Svendborg Kommune er meget forstående, når et kursus alligevel ikke bliver afholdt eller hvis man ikke når nogle af sine planlagte aktiviteter (SMV: l. 87-90). Partnerskabsaftalen mener hun også, er med til at give en form for seriøsitet og forpligtelse overfor resten af Svendborg: *"Så det ikke bare bliver fis i en hornlygte hele dagen. Men at vi også skal levere et eller andet tilbage. Og det føler jeg også gør, at vi står lidt stærkere over for resten af byen. At vi ikke bare er her på gratis basis."* (SMV: l. 94-96).

Kristian Hansen ser næsten udelukkende fordele i partnerskabsaftalen. Det skyldes ifølge ham dels, at de aktiviteter han laver som betaling til Svendborg Kommune beriger hans egen virksomheds CV, og dels, at han formår at opretholde sin "skarphed", på at lave

byggeworkshops for forskellige typer af aktører, som han qua partnerskabsaftalen er forpligtet til. Og den gratis husleje er her for ham afgørende:

"Så hvis jeg ikke havde haft muligheden for at betale min husleje via en slags begivenhedskonto og via de her byrumsinstallationer, som blandt andet er en del af min partnerskabsaftale, at sætte dem i verden, så havde jeg ikke været aktør på Frederiksø." (KH: l. 76-79)

Ligesom Kristian Hansen ser det som en fordel at skulle lave byggeworkshops for forskellige typer aktører, og dermed opretholde sin "skarphed", ser Christian Noah Møller det som noget positivt, via partnerskabsaftalen at være presset til at have en åbenhed over for alle dele af Svendborg: *"Så den ligger ligesom op til, at det skal have en relevans for et andet klientel, end man måske normalt ville arbejde med når man har et galleri."* (CNM: l. 139-140). På trods af at Christian Noah også synes at rammerne er forholdsvis fri, har han også oplevet at tangere nogle begrænsninger, hvilket han dog ser en løsning på:

"Altså, man kan sige at der bliver lidt problemer, når jeg begynder at sætte skulpturer hele vejen op i byen. Så bliver der lagt for meget mærke til mig. Og ellers så har der jo været nøgenhed og alle mulige vilde ting hernede, og der har ikke været lagt noget beslag på. Og det synes jeg har været rigtig fedt. Det er jo sådan, at hvis man lader være med at skrive og spørge om noget, jamen, så er der ikke nogen nede og rode i, hvad det er man skal lave." (CNM: l. 269-274)

Omvendt mener både Zacharias Baden, Kristian Hansen, Bente Hovendahl samt Charlie Vejlgaard Larsen, er det er godt, at der bliver stillet en række kriterier, som man skal leve op til. (ZB: l. 127-130, KH: l. 75-79, BH: 62-65 og CVL: l. 206-211). Og flere synes endvidere at Svendborg Kommune godt kunne have stillet lidt strengere kriterier. Charlie Vejlgaard Larsen, formand for foreningen Kultutten, nævner i denne forbindelse:

"Jeg synes godt man måtte have været mere hård på at folk skal overholde nogle visse kriterier undervejs eller et eller andet. Ikke for at der skal komme ekstra, ekstra meget bureaukrati... Det er bare det, at nogle gange så bliver det lidt for kreativt (...) [O]g det der med, at vi netop er forpligtede overfor hinanden og overfor kommunen og området, så det ikke bare bliver én der synes det er fedt at de lige kan få et billigt, eller gratis værksted (...). Det forpligter ikke nok. Der synes jeg folk de mistede den der, at det er for det fælles bedste." (CVL: l. 207-214)

Udover at plædere for en smule strengere kriterier til partnerskabsaftalen, er Charlie Vejlgaard Larsen altså meget eksplicit omkring, hvordan at det ikke kun er forpligtelserne til Svendborg Kommune, men ligeledes til de andre på øen og området, som ifølge ham er vigtige. Dette spejles hos Bente Hovendahl, der i udgangspunktet er glad for partnerskabsaftalerne, men også mener, at det handler om at finde de rette folk til at agere i midlertidigheden.

Hun berører derfor lidt af den samme problematik som Klaus Johannessen og Anna Als Nielsen også nævner, omkring udvælgelse af partnere, hvortil de mener, at processen har været præget af et lavt antal ansøgere.

Eksempelvis understreger Bente Hovendahl, hvordan man, når man kigger på ansøgningerne til hvilke aktører der skal være på Frederiksbø, bør se efter:

"[H]andler denne her ansøgning om, at dette menneske skal have et værksted, eller handler ansøgningen om, at være med til at lave et byløft? Et kreativt løft og nogle samarbejder. Og få nogle spillere bragt sammen i byen, så vi i fællesskab kan løfte Svendborg i nogle nye retninger?" (BH: l. 64-67).

Det lader altså til, at flere af partnerne er delvist enige med Anna Als Nielsen og Klaus Johannessen i at valget af hvilke partnere der ender med at få et partnerskab på Frederiksbø, er et vigtigt led i den samlede proces. Midlertidigheden rummer altså også her et stærkt element af samarbejde og fællesskab, og dette vil i næste afsnit blive nærmere belyst.

5.2.2 Synergi mellem folk

Et af de krav der ligger i partnerskabsaftalerne, er, at man skal være indstillet på at samarbejde med de andre på Frederiksbø. Hertil har Anna Als Nielsen nogle gange fornemmet, at der har været konflikter i dette samarbejde, som hun til tider har været lidt overrasket over, men samtidig også finder naturligt. Og det kan ifølge hende blandt andet skyldes, at "(...) *de jo ikke har valgt hinanden. De har valgt bygningen eller projektet. Og de har deres egne ideer de gerne vil.*" (AAN: l. 134-135). Men dette er for Christian Noah Møller et element i en udvidelse af demokratiet. Han mener at der i uenighederne mellem partnerne på Frederiksbøen, men også andre aktører på havnen, sker noget spændende:

"Ikke så meget i de ønsker der ligger i forskellige interessegrupper, men i nogle af de gnidninger der ligger, mellem de spillere der allerede er i spil. Det er dér man danner det

nye demokrati, det er der, hvor tingene går i clinch med hinanden, at man finder den tredje vej." (CNM: l. 116-119).

Sabine Mark Vitsø lægger også vægt på, at der skal være plads til alverdens typer, også selvom hun ikke altid er enig i de aktiviteter og projekter der bliver lavet på øen. (SMV: l. 221-226). Omvendt er det for hende en fordel, at der er så mange typer som hende selv, for "*(...) om det bare er en kop kaffe udenfor eller et projekt som vi har lyst til at lave sammen, så er der altid noget at snakke om.*" (SMV: l. 52-54). Det giver endvidere nogle venskaber og et arbejdsfællesskab, mener Esben Madsen. Og i arbejdsfællesskabet opstår nogle ting, som han ikke tænker ville opstå andre steder. Og det skyldes ifølge ham grundlæggende, at de laver ting for deres egen og hinandens skyld, og ikke for at tjene penge eller bevise noget. (EM: l. 54-64)

Det medfører også, at de forskellige partnerskaber i praksis ikke altid er så lette at adskille, da folk ofte hjælper hinanden på tværs i perioder:

"Man kan ikke tale om, at så er det kun Cykeltutten der laver ting på Cykeltutten, eller så er det kun folk fra Galleri Underwaerk, der laver ting på Underwaerk. Man hjælper der hvor der er brug for det. Og det er også det der er fedt. At man kan lave nogle store ting, hvor man samarbejder om det allesammen. Fordi vi er ikke konkurrenter. Vi er venner hernede. Fordi vi hjælper hinanden, hvor vi kan. Selvfølgelig er der nogle konflikter. Det ville jo være unaturligt, hvis der ikke var." (EM: l. 168-172)

Kristian Hansen ser også, at der indimellem kan være nogle konflikter, både partnerne imellem, men også mellem andre aktører, som eksempelvis skibsværfterne (KH: l. 122-135). På trods af dette, mener han ligesom Esben Madsen også, er der sker noget positivt i og med mange af aktører overlapper hinanden på Frederikshavn, i forhold til de ting de udvikler og arbejder med. Som eksempel på et af de samarbejder der uformelt kan opstå, nævner han et cykelbane projekt, han har lavet i samarbejde med Cykeltutten:

"Jeg undersøger nogle af mine ideer og skaber noget der forbinder sig til den måde jeg udvikler byrumsinstallationer og arkitektur på, på en meget farverig og humøropløftende vis. Og for dem servicerer den et helt praktisk behov, de har for at parkere og opbevare nogle af deres cykler. Så vi løser et praktisk problem for dem, og vi udvikler min idé om en mere festlig arkitektur i det moderne byrum." (KH: l. 56-61)

Det er også en klar opfattelse for Charlie Vejlgård Larsen, der synes at det er meget positivt at folk bliver inspirerede af hinanden og samarbejder på tværs. Selvom han ikke helt synes, at

det fungerer optimalt endnu, synes han at det er godt på vej, og at det er "*(...) virkelig lækkert, når man skal have gjort et eller andet, så er der en svejser lige rundt om hjørnet, eller hvad det nu ellers lige kunne være.*" (CVL: l. 150-151).

På trods af de eventuelle konflikter, giver mange af partnerne umiddelbart udtryk for, at der er en god synergi mellem folk på øen, og at samarbejdet på tværs af partnerne er en væsentlig del af midlertidigheden. Dette stemmer overens med Michael Ziehls og Sarah Oßwalds studie af midlertidig i Bremen, hvor de fandt at midlertidigheden muliggjorde en høj grad af interaktion og deltagelse brugerne imellem, og dette synes heraf at være et væsentligt aspekt af midlertidighed.

Et andet tilsyneladende væsentligt aspekt af midlertidigheden er, at man kan operere i nogle lidt løsere rammer end normalt.

5.2.3 Store armbevægelser i en lille by

Flere af partnerne på Frederikshavn fremhæver, hvordan at midlertidigheden er med til at skabe nogle rammer, som er lidt løsere end de "normalt" ville være. Dette er noget særligt ved midlertidigheden, som har en stor betydning for den daglige brug af rummene i de gamle værftsbygninger på kajen. Zacharias Baden som er aktivist i Cykeltutten, fremhæver:

"For hele den her gør-det-selv-kultur, der er det jo fedt, fordi man får en legeplads, hvor man kan afprøve alt muligt. Man skal ikke være så bange for, at hvis man ridser gulvet skal man bruge 30-40.000 kr. Her kan du bare vælte en væg, hvis du vil - altså symbolsk. Der er store armbevægelser i det midlertidige, hvilket er et godt vilkår. Det er en præmis." (ZB: l. 296-299)

Midlertidigheden som den bliver forklaret her, giver altså en positive præmis for afprøvninger, hvor man får en "legeplads". Sabine Mark Vitsø, som har sit smykkeværksted på øen, spejler på mange måder Zacharias' udsagn, og tilføjer: "*Man kan slække på nogle andre steder her, og man kan prøve nogle ting af, uden at man skal stå til regnskab på samme måde.*" (SMV: l. 46-47)

Midlertidigheden som præmis giver her altså nogle andre muligheder, og gør, at man ikke skal stå til regnskab på samme måde som normalt. For Ziehl og Oßwald afføder midlertidige brug,

grundet den ofte billige husleje og de rå lokaler, at brugerne har plads til at udvikle en individuel æstetik og en improviseret kvalitet. Den improviserede kvalitet giver både Sabine og Zacharias udtryk for, ved at man kan "slacke" lidt på tingene og måske tage mindre højde for den stand lokalerne er i. Dette ser Kristian Hansen også som et positivt aspekt af midlertidigheden, og for ham lader den individuelle æstetik også til at være af stor betydning. Han ser det overordnet som en art byrumseksperiment, hvor den afprøvende tilgang fylder meget:

"[D]et kan sætte en fri til at bygge tingene lidt mere festligt og, måske, i forhold til deres holdbarhed, lidt mere lousy. Så det kan godt være at det ikke skal kunne holde til at stå dernede i ti år. Nej, det skal det netop ikke. Så derfor så bygger vi det dobbelt så højt som det egentlig kan bære, og så bygger vi det dobbelt så skørt som det måske i manges øjne kan bære i forhold til traditionel byggeskik. Og traditionel opfattelse af hvad det vil sige at være på en kaj eller på et torv eller i et offentligt rum. Det kan man ligesom udfordre. Netop fordi at det er midlertidigt. Og derfor synes jeg at det er en gave, at få lov at byrumseksperimentere i et midlertidigt perspektiv. Altså, ideen om eksperimentet ville jo også bortfalde, hvis det ikke var midlertidigt." (KH: l. 152-160)

At Kristian Hansen mener at ideen om eksperimentet ville bortfalde, hvis ikke det var midlertidigt, er en interessant påstand. For man kan vel godt eksperimentere, selvom noget ikke er midlertidigt? Tina Vestermann påpeger eksempelvis, at arbejdet med at planlægge byer, i sig selv er midlertidigt - det skal bare ses over en længere tidshorisont, som en slags kontinuerlig stedskonstruktion, som beskrevet i afsnit 3.3. Og dette uddyber hun netop for at nedbryde dikotomien mellem midlertidigt og permanent, da det jo er meget få ting i byudvikling som *virkelig* er permanent i en lang periode.

Det særligt interessante ved det Kristian Hansen siger, og her også Zacharias Baden og Sabine Mark Vitsø, er at de *tænker* midlertidigheden sådan. Altså, som noget der giver store armbevægelser, som sætter en fri eller som gør at man kan "slacke" på tingene. Så selvom Kristian Hansen måske ville kunne eksperimentere lige så meget, selvom han ikke var i et midlertidigt rum, så virker det til, at selve ideen om midlertidighed frigør en accept af noget mere eksperimenterende. Noget kan altså tyde på, at ideen om midlertidigheden kan lede folk til at være mere eksperimenterende. For Zacharias Baden er det endda en præmis for ageren i rummet. Og det er interessant når man kigger på, hvilket rum midlertidigheden er med til at skabe. For måske skaber den et særligt rum, ikke kun på grund af, at man her kan lave ting

som man ikke "normalt" ville kunne, men i også fordi at de tænker rummet og mulighederne anderledes.

For Kristian Hansen, Sabine Mark Vitsø og Zacharias Baden er det altså som om, at midlertidigheden sætter den "normale" måde at gøre tingene på en smule i parentes. Ifølge Esben Madsen, aktivist på Cykeltutten, er dette en af styrkerne ved midlertidigheden, og det er faktisk noget, at den bør gøre; agere en slags alternativ til den måde byen udvikler sig på og de elementer den indeholder. Han nævner Fremtidsfabrikken (Web 10), der er et iværksætterhus i Svendborg, som et kontrasterende eksempel på den udvikling han gerne så af partnerskaberne på Frederiksø:

"Når jeg kigger op på Fremtidsfabrikken, som egentlig er et fint sted, så hvis man går rundt derinde og kigger, så er det meget ligesom der i forvejen er i samfundet. Smykker og sådan noget. Det synes jeg er rigtig fedt, og jeg synes at de skal blive ved med det, men jeg synes også at det er vigtigt at give nogle muligheder for at lave kæmpe armbevægelser i den lille målestok som Svendborg er." (EM: l. 378-382)

Der bliver altså skabt nogle anderledes rammer i midlertidigheden, som kan føre til noget andet, end det der i forvejen findes i samfundet, som Esben Madsen udtrykker det. Zacharias Baden mener hertil, at det giver nogle styrker og oplevelser til byen, at man får lov at udfolde sig i nogle løsere rammer. Ligesom Esben Madsen lægger han også vægt på kontrasten mellem det "normale" byliv og så det byliv midlertidigheden er med til at skabe:

"Man ved aldrig, hvad der sker. Man ved ikke om der er åbent i morgen, om de er der i morgen. Det er en præmis; "nå, så er golfbanen lukket", fordi man lige skulle noget andet. Det er ligesom givet frit. Den der midlertidighed gør hele tiden, at hele systemet bryder nogle grænser i forhold til det etablerede, organiserede og planlagte." (ZB: l. 311- 317)

Aktiviteterne midlertidigheden er katalysator for, giver altså ifølge Zacharias og Esben noget mere, end det byen eller samfundet kan tilbyde. En af grundene hertil, er ifølge Zacharias, at man ikke skal betale regulær husleje, men samtidig, at bygningernes dårlige forfatning gør, at man kan bruge dem på en anden måde. (ZB: 329-334)

Zacharias betoner endvidere uforudsigeligheden og det foranderlige ved midlertidigheden, som gør at det altid er spændende og tiltrækkende. Hertil mener Kristian Hansen, som nævnt i tidligere citat, at midlertidigheden, eller byrumseksperimentet, netop kan udfordre

konventionel byggeskik eller opfattelser af hvad offentlige rum er, i kraft af at det er midlertidigt. For ham ville hele ideen om midlertidigheden som et eksperiment bortfalde, hvis det ikke var tidsligt afgrænset. Det tidslige lægger Christian Noah Møller også vægt på, idet han pointerer, at (...) *man kan gøre en masse ting man ikke ville kunne gøre, hvis man f.eks. skulle fastlægge en strategi på 25 år.*" (CNM: l. 98-99)

Der er altså tilsyneladende noget frisættende i midlertidigheden. Ét er, i hvilken grad rammerne egentlig er anderledes, men det væsentlige her, som det kommer til udtryk hos interviewpersonerne, er, at det er *deres* rammer og *deres* forståelse, som faktisk virker til at spille en stor rolle for hvilket rum de får skabt i midlertidigheden.

5.2.4 At udøve midlertidighed

Alle partnerskabsaftalerne udløber, som nævnt tidligere, i udgangen af 2019. Alle partnerne er klar over dette, hvorfor at de fleste også har gjort sig mange tanker om at agere i et tidsafgrænset rum. Men flere af dem ser det faktisk som en tilnærmelsesvis positiv omstændighed. Ifølge Zacharias Baden, er den midlertidig præmis med til at give en kraft og energi til de forskellige aktiviteter: *"Det har nogle fede ting i kraft af at man siger: "Okay, så fik vi lige to år. Så skal vi banke den igennem på to år. Den skal have alt hvad den kan trække, og så må vi bare se hvad der sker." Det har ligesom bare været udgangspunktet hver eneste gang.*" (ZB: l. 308-310).

Charlie Vejlggaard Larsen giver udtryk for den samme indstilling, men for ham er det kommet lidt som en overraskelse: *"Altså, det sjove ved det midlertidige er, at det giver folk en anden ansvarsfølelse overfor ting. Det giver folk en anden følelse omkring målet i tingene."* (CVL: l. 226-227). For ham hænger det blandt andet sammen med, de grundet manglende økonomiske midler og en fastansat medarbejder til at håndtere praktiske ting, bliver nødt til at tænke tingene anderledes og få det ud af, som er muligt. Og i den proces bliver der ifølge nødt til at være en vis energi omkring det (CVL: l. 334-337).

For Bente Hovendal giver midlertidigheden også en energi og en dynamik, som medfører at man "gør sig umage", og som omvendt forhindrer, at der går "for meget hverdag i den", (BH: l. 102-109)

Endvidere smelter den midlertidige præmis tilnærmelsesvis sammen med hendes generelle indstilling til livet:

"Jeg synes at midlertidighed er interessant, fordi det holder folk på dupperne. Eller. For mig vil det nok ikke gøre nogen forskel. Jeg gør mig umage lige meget hvad. Men jeg tror, at som tilgang til livet i det hele taget, så er jeg stor fortaler for midlertidighed. Når der går for meget tryk og sikkerhed i det, så bliver vi sløve og slappe, og vi udvikler os ikke." (BH: l. 95 - 98)

Udløbsdatoen er også et vigtigt element for Kristian Hansen, der mener at den "(...) *holder en skarp på det her eksperiment.*" (KH: l. 80-81). Hvis ikke der havde været nogen udløbsdato, havde hans virke på Frederiksøen været et læskur, fortæller han videre (KH: l. 87-88). Men at det er midlertidigt giver ham en motivation til at færdiggøre de mange projekter han har i tanker:

"Og derfor betragter jeg det her som en undersøgelse. Og jeg synes, at det bør være den rigtige måde at se det her på, både for mig og for andre kunstnere. At man ligesom siger: "Vi ved, at vi har en udløbsdato på denne her. Nu har vi bare, også i taknemmelighed for den mulighed, at levere lortet, mens vi har det tilgængeligt." (KH: l. 91-94).

Men ifølge flere, er denne motivation en del af et tilsyneladende modsætningsfyldt forhold. For på trods af at midlertidigheden kan tilføre noget energi, ønsker Bente Hovendal også noget mere langsigtet: "*Men altså, jeg ville selvfølgelig gerne vide, at jeg havde en kontrakt og at jeg bare kunne blive her for altid. Men elementet af midlertidighed, kan jeg rigtig godt lide. Fordi, som jeg sagde før, så holder det os friske (...).*" (BH: l. 255-257)

På trods af, at Sabine Mark Vitsø også synes, at midlertidigheden medfører mange gode ting, mener hun at der er mange af partnerne på Frederiksø, som gerne ville have noget lidt mere fast. Og den nuværende to-årige lejekontrakt, mener hun giver lidt mere "ro på", i forhold til den tidligere aftale, som kun løb i ét år. (SMV: l. 110-116)

Midlertidigheden giver altså tilsyneladende på den ene side en form for boost. Man kan hertil stille spørgsmålstegn ved, om hvordan man gange det ville give denne effekt, hvis man valgte at forlænge partnerskabsaftalerne igen. Spørgsmålet er, om man bare blive ved med "at banke den igennem", som Zacharias Baden nævner. Situationen er på sin vis også en smule særegen, forstået på den måde, at partnerskabsaftalerne først løb i ét år, og derefter blev forlænget til

to år. Dette kan have medført, at partnerne på Frederiksøen forestiller sig, at de skal bevise sig selv og deres egen succes én gang til, for derigennem at opnå endnu en forlængelse. Der er i hvert fald flere af dem, som på trods af den energi midlertidigheden giver, samtidig også begynder ønske længere lejekontrakter.

Udviklingskonsulent Klaus Johannessen har også bemærket diktomien i midlertidigheden, og har erfaret, at mange begynder at fiske efter at få forlængelse på deres partnerskabsaftaler *efter* at de er kommet med i det:

"Der er nogle enkelte der siger, at de lever rigtig godt med det der midlertidighed, men jeg synes også at man fornemmer behovet for tryghed. Det er lidt ligesom at bo til fremleje, ikke? Så er man også i virkeligheden hele tiden på vej til at finde noget andet. Og det er sådan en eller anden modsætning der er i det. Det er både godt og skidt. Det virker udfordrerne det der med midlertidigheden, men nogle har også behov for en eller anden form for tryghed. Men igen, så ville vi også komme til at låse anvendelsen. Og det jo netop ikke bare lejemål." (KJ: l. 275 - 280)

Midlertidigheden skaber altså på den ene side et potentiale for afprøvninger i og af et byrum, men på den anden side konflikterer den tilsyneladende også med et grundlæggende behov flere har for sikkerhed og stabilitet.

Denne modsætning går også på flere måder igen når man zoomer ind på erfaringerne og forståelsen af de lejemål partnerne har. Pointen som Klaus Johannessen har med, at det "netop ikke bare er et lejemål" er interessant i forhold til de muligheder, eller mangel på samme, som flere af partnerne ser i forhold til de materielle udfoldelser. Her har midlertidigheden tilsyneladende nogle begrænsninger, i forhold til bygge visse ting, samt til at søge om støtte hertil. Eksempelvis fortæller Christian Noah Møller om, hvordan at han løb ind i en række barrierer, da han forsøgte at få anskaffet midler til at opvarme sine lokaler om vinteren: *"Jeg får så fra en fond i Odense 50.000 kroner til en masseovn. men jeg får afslag på at lave den, fordi at der ikke er godkendelser til at lave skorstene her, da det er midlertidigt."* (CNM: l. 189-191). Han mener at der er tale om et lidt mere generelt problem her, og han så gerne at der var mere dialog herom med politikere og byplanlæggere:

"Og jeg ville også meget gerne have nogle af dem i tale om, hvordan man løser lige præcis den der, så det ikke bliver middelmådigt, og så det ikke bliver koldt om vinteren,

fordi at man har nogle bremserklodser i den ellers positive midlertidighed og de gode partnerskabsaftaler." (CNM: l. 196- 198)

At det er midlertidigt har også ifølge Esben Madsen skabt nogle problemer på Kultutten. Her fortæller han, at man via en fond havde søgt penge til at energirenovere og sætte nogle varmepumper op. Men fonden stillede krav om, at man hertil skulle have en lejeperiode på minimum tre år, hvor Kultutten kun kunne fremvise en på 2,5 år. (EM: l. 68-72)

Det handler meget om, at midlertidighed ikke må betyde middelmådighed, fremhæver Christian Noah Møller. Men det kan der alligevel, ifølge ham, være en tendens til:

"Jeg synes at der er enormt fedt, at de her lokaler er sat til rådighed og sådan noget, men midlertidigheden rummer også sin egen akilleshæl. Fordi at man ikke har lov til at gå ind og investere i lokalerne og faktisk sætte dem i stand, på grund af midlertidigheden og den usikkerhed, der ligger omkring kontraktens udløb i 2019." (CNM: l. 81-84)

Anna Als Nielsen fra Svendborg Kommune, synes også at være klar over nogle af de forhindringer der kan være i midlertidigheden. For hende handler det også lidt om, at der måske i nogen grad har manglet en forventningsafstemning til brugen af lokalerne på længere sigt:

"Jeg ved godt, at de betaler jo for at bo der med de aktiviteter de laver, som har en enorm værdi. Men de får også stillet et rum til rådighed, som er helt fantastisk og er et gammelt værft og et mega spændende sted at være. Og der kan der hurtigt være lidt brok i krogene over, "Hvorfor gør kommunen ikke det her, og nu piber det ind af min dør, kommer i ikke og fuger det?" (AAN: l. 222-226)

På flere måder kan det ifølge hende virke som om, at der er en tendens til at folk glemmer, at de egentlig også får stillet noget til rådighed, og herunder samtidig glemmer at se alt det positive. (AAN: l. 227-228)

Det midlertidige rummer altså her også nogle modsætninger. Christian Noah Møller nævner, at det midlertidige ikke må betyde middelmådighed. Men omvendt nævner Kristian Hansen, at det midlertidige også kan betyde, at man måske bygger tingene "lidt mere lousy". Der er altså nogle forskellige opfattelser af midlertidighed på spil her: det midlertidige må ikke blive middelmådigt, men det må gerne være af mindre holdbare materialer. Måske mener Christian Noah Møller i kraft af sin position som direktør for et galleri, at midlertidigheden ikke må

betyde at noget bliver kunstnerisk middelmådigt. Men samtidig antyder han også, at det ikke må blive middelmådigt i den forstand, at Svendborg Kommune går ind og kalder noget midlertidigt, for på denne måde at undgå at skulle lave nogle større investeringer. Men som nævnt i 5.1.1 er de midlertidige afprøvninger faktisk delvist blevet besluttet, grundet manglende økonomiske midler. Så når udgangspunktet er manglende økonomiske midler, er det svært at forvente, at man samtidig skulle gå ind og lave gennemgribende forbedringer på den eksisterende bygningsmasse. Og hertil kan det tilføjes, at det også kan være et bæredygtighedsperspektiv forbundet med det, forstået på den måde, at det for nogle måske vil være spild af ressource at gå ind og renovere på nogle bygninger, som måske om nogle år skal gennemgå en større ombygning.

At lokalerne er i dårlig stand og at der mangler opvarmning om vinteren, har ifølge Klaus Johannessen også afholdt mange fra at søge et partnerskab dernede (KJ: l. 164-166). Det er en præmis, og "(...) *det kræver jo virkelig idealisme og tykke flyverdragter for at kunne være dernede om vinteren.*" (KJ: l. 354-355). Idealismen som han nævner her, synes at være rammende i forbindelse med den måde folk tænker midlertidigheden på, som blev beskrevet i afsnit 5.2.3.

Han peger endvidere på, at det er lidt uhensigtsmæssigt at Frederiksen er delvist forladt om vinteren, men at det samtidig ville kræve en del investeringer at få det løftet bygningsmæssigt. Og han har svært ved at se, hvem der skulle fremskaffe pengene hertil. (KJ: l. 355-359)

For Sabine Mark Vitsø og Bente Hovendal, handler det meget om, hvordan man vælger at håndtere disse udfordringer. Sabine nævner, at det kræver et andet "mindset" end normalt; både i forhold til at få tilladelser til istandsættelser, som hun ikke har haft nogle problemer med, men også i forhold til opvarmning om vinteren: "*Og varmen har vi jo hele tiden vidst ville være et problem. Så det er jo bare en termojakke.*" (SMV: l. 64-65). For Bente har det faktum, at hun ikke har vidst hvor længe hun har kunne være der, ikke afholdt hende fra at sætte ting i stand og lave varme. Det hænger for hende også sammen med, som tidligere nævnt, hendes generelle indstilling til midlertidighed, som et tilnærmelsesvist grundprincip i livet:

"Altså, jeg har hele tiden vidst, at jeg aldrig var sikker på hvor længe jeg kunne blive. Men det har ikke afholdt mig fra at lave vægge og sætte pilleovn op, og i det hele taget flytte ind, som om at jeg bare skulle være her for evig tid. Og jeg tror, at det handler rigtig meget om at poste det gode ind i det der nu er. Så længe det er. Og sådan er livet i øvrigt også. Der er jo ikke nogle der ved, hvad der sker i næste uge." (BH: l. 31- 35)

Men ikke alle har lige så meget held med istandsættelse af lokalerne som Bente. For flere er skillelinjen mellem hvad man kan, og hvad man ikke kan, til tider svær at få øje på. Esben Madsen nævner et projekt på Cykeltutten, hvor de havde lavet nogle hylder til at have cykler stående på: *"Og det var kommunen sure over, da de kom ned tilfældigt, for at se på noget andet, fordi vi ikke havde søgt byggetilladelse. Så samtidig med at det er midlertidigt, så kan man ikke lave nogle midlertidige tiltag uden at få skældud over det."* (EM: l. 77-80)

I et lignende eksempel, også fra Cykeltutten, fortæller Zacharias Baden om, hvordan at de havde bygget en balkon uden at søge byggetilladelse, men de efterfølgende erfarede, at det var nødvendigt at søge:

"Vi troede at den her midlertidighed betød at vi kunne gøre alt i hele verden, men der er stadigvæk nogle rammer. Så det der med at man kan gøre lige hvad man vil, det passer ikke. Der er stadigvæk noget lovgivning, der er gældende, men man skaber alligevel huller, hvor man kan eksperimentere i højere grad." (ZB: l. 324 - 329)

Det er altså en form for mellemvej Zacharias beskriver, hvor man på trods af en til tider begrænsende lovgivning, godt kan skabe rum til at eksperimentere lidt.

At det nogle gange kan være svært at finde denne mellemvej, kan ifølge byplanlæggerne Klaus Johannessen og Anna Als Nielsen blandt andet skyldes, at de forskellige afdelinger i Svendborg Kommune, som er med til at administrere de midlertidige afprøvninger, ser forskellige på dem. Det er for dem vigtigt at forstå, at Svendborg Kommune ikke har én vinkel på det. I udviklingsafdelingen Vækst og Bosætning, som de sidder i, er der altså en måde at se midlertidigheden på, hvor der for andre er en anden, som Klaus Johannessen fortæller:

"Og vi forholder os til og vender alligevel tilbage til de her tre studier for udviklingsretninger, og vurderer folk i forhold til det. Hvorimod nogle andre, ude i CETS⁶, jamen, de ser det jo bare som nogle lejemål. For dem er det bare en ramme som

⁶ CETS er en forkortelse for Center for Ejendomme og Teknisk Service. De står for driften og udlejning af bygningerne på blandt andet Frederiksborg.

skal lejes ud og skaffe nogle indtægter. (...) Det der med det midlertidige og det afprøvende, det er jo enormt besværligt i virkeligheden." (KJ: l. 282-289)

Disse forskelle internt i kommunen har stor betydning for organiseringen af midlertidigheden. Anna Als Nielsen er her på flere måder enig med Klaus Johannessen, og fremhæver hvordan at forståelsen af midlertidigheden, og de involverede i denne, er af stor betydning:

"Og den der med, at vi i vores afdeling ser det som et projekt vi virkelig er stolte af og glade for, og gerne hele tiden vil fortælle om til alle mulige. Der kan vi omvendt mærke i nogle af de andre afdelinger, at det er sådan lidt hadeprojektet. Fordi "Det er er de der kunstnere nede på øen. Så laver de endnu mere affald, og de forstår ikke reglerne." Altså, de synes at det er besværligt rigtig mange andre steder. De føler ikke, at det er deres projekt." (AAN: l. 433-440)

Disse modsætninger, eller måske nærmere uoverensstemmelser, i forhold til forståelsen og håndteringen af det midlertidige afspejles tilsyneladende hos partnerne. Her giver flere udtryk for, hvordan at de kan føle sig placeret i en gråzone af "enten/eller". I forhold til byggetilladelser og mulighedsrummet i midlertidigheden nævner Esben Madsen i forlængelse af tidligere eksempel, hvor de ikke fik lov at konstruere hylder i Cykeltutten, at "[S]amtidig med at det er midlertidigt, så kan man ikke lave nogle midlertidige tiltag uden at få skældud over det. Så enten så må man finde ud af om det er permanent, eller om det er midlertidigt." (EM: l. 78-80). Han mener yderligere, at det kan være problematisk, at der ikke er en direkte kontakt til kommunen, "(...) hvor man kan finde ud af, hvad der er okay og hvad der ikke er okay. Og hvad man kan få ressourcer til og hvad man ikke kan få ressourcer til." (EM: l. 80-82). Christian Noah Møller udtrykker en lignende frustration, hvor han synes at man skal bestemme sig for "(...) ikke at sidde på to stole. Altså, man må enten sige, at det her er meget frit og det er på kulturens præmisser, eller også må man sige, at det her, det er altså på arkitekternes præmisser." (CNM: l. 307-309).

Det er altså en form for gråzone, som Esben og Christian føler at de befinder sig i. Charlie Vejlgård Larsen mener også, at man bør træffe nogle beslutninger hertil:

"[I] mine øjne mangler det at gå sådan enten hele vejen den ene vej eller hele vejen den anden vej. Så man må vælge, om man vil være Godsbanen eller om man vil være Institut for (X). Enten så siger man, at det hele skal være kontrolleret, men så giver vi også en helvedes masse penge til det. Eller så siger vi "Vi lukker øjnene", og så sætter vi et skilt udenpå - at det her er en arbejdsplads, og hvis man går ind herovre, så er det på eget ansvar." (CVL: l. 92-96)

Bente Hovendal synes også at der er flere ting der halter. Hun fortæller, at hun ser en modsætning i, at kommunen på den ene side promoverer midlertidigheden på Frederikse, men at de på den anden side ikke sætter tilstrækkelige ressourcer af til denne - hverken økonomiske eller menneskelige. (BH: l. 397-399)

Det resulterer ifølge hende i, at partnerne på Frederikse kommer til at "sejle i deres egen sø, og at (...) *vi på mange måder har besluttet os for, at vi ikke orker at skulle bede kommunen om alle mulige ting, fordi at der går alt, alt for lang tid. Og der går alt for meget snak frem og tilbage, og møder, fra at vi henvender os og til at der rent faktisk sker noget.*" (BH: l. 404-407).

Midlertidigheden er altså med til at skabe nogle frie rammer, som både partnerne, men også Klaus Johannessen og Anna Als Nielsen værdsætter. Men den medfører også nogle frustrationer og problematikker, og en af grundene hertil, er måske den lidt utraditionelle udlejningsrelation kombineret med det manglende økonomiske råderum til at lave gennemgribende forbedringer i bygningerne.

Den utraditionelle udlejningsrelation skaber synligt en forvirring og usikkerhed omkring visse fremgangsmåder. Dette kan ses når partnerne har forskellige forventninger til, hvad Svendborg Kommune egentlig skal sørge for omkring lejemålene på Frederikse. Men omvendt giver Anna Als Nielsen udtryk for, at partnerne måske også gerne måtte være lidt taknemmelige, og måske huske nogle af de, som hun siger, "positive ting". I en konventionel udlejningsrelation vil en udlejer i de fleste tilfælde stille et funktionelt rum til rådighed, mod at en lejer indbetaler et fast beløb hver måned. Men da beløbet her udgøres af aktiviteter og da rummene ikke er i fysisk god stand, er det naturligt at der opstår disse gnidninger mellem partnerne og Svendborg Kommune, da der, som det er blevet demonstreret i analysen, er mange forskellige forventninger til ansvar, ydelser, vedligehold omkring lokalerne der udlejes, men ligeledes forskellige forventninger til aktiviteterne som udgøre betalingen.

Dette kan også hænge sammen med, som det nævnes af Klaus Johannessen og Anna Als Nielsen, at Svendborg Kommune internt ser forskelligt på de midlertidige afprøvninger. Nogle afdelingerne har således et andet syn på de midlertidige afprøvninger, og særlig interessant er det i denne sammenhæng, at det ifølge Anna Als Nielsen for nogle bliver "et hadeprojekt". De frie rammer som midlertidigheden er organiseret under, kan således være problematiske,

hvis de er med til at fjerne legitimiteten hos nogle af dem, der er med til at administrere dem. Idet der ikke er nogle af mine interviewpersoner der udtrykker at det er et hadeprojekt, er det ikke muligt at forklare hvad det præcis er, der gør det til dette. Men noget kan tyde på, at det er blandt andet skyldes de situationer som partnerne beretter om, hvor de har brudt de gængse rammer - hvad end det er intentionelt eller ej.

Opsummering

De fleste af partnerne ser partnerskabsaftalerne som et positivt tiltag, omend flere mener, at kriterierne til hvem der kan indgå i disse godt måtte være mere stringente. Dette hænger sammen med, at både partnerne og planlæggerne ser samarbejdet mellem folk som en vigtig del af midlertidigheden, omend der her kan være en vis grad af konflikter. De løsere rammer midlertidigheden giver, muliggøre aktiviteter og handlinger der "normalt" ikke ville være mulige. Dette kan hænge sammen med, at måden partnerne *tænker* midlertidigheden, gør, at den kan virke frisættende og motiverende. Samtidig med dette, søger mange af partnerne dog også noget mere stabilitet og tryghed, hvorfor der synes at være et modsætningsforhold i midlertidigheden. Et lignende modsætningsforhold kommer til udtryk i de løse rammer, som dels giver en række muligheder, men samtidig en række barrierer. Dette medvirker at partnerne kan føle sig placeret i en gråzone af hvad der er tilladt og hvad der ikke er. Grundet den utraditionelle udlejningsrelation opstår der altså også nogle gnidninger mellem Svendborg Kommune og partnerne, i forventningerne til partnerskabsaftalerne, og hermed rammer for midlertidigheden.

5.3 Del 3 - Den autentiske ø?

Efter at have belyst hvilket rum midlertidigheden er med at skabe, vil det nu blive undersøgt, hvad at partnerne og byplanlæggerne ser som det specielle ved det område de midlertidige afprøvninger foregår i, og hvilken betydning historien her har. Herigennem vil det blive fremanalyseret, hvilken form for autenticitet der bliver skabt på og ved hjælp af Frederikse.

5.3.1 Havnens spilleregler

Som det blev vist i afsnit 5.1.1, er Frederiksen gået fra at være en lukket værftssø med meget støj og larm, til nu at være en ø der er delvist åben for offentligheden. Men på ca. 2/3 af øen er der i skrivende stund stadigvæk aktive værfter, som til tider støjer og roder meget. Dette er dog ikke nødvendigvis noget dårligt, når man spørger partnerne på øen. For Kristian Hansen kan det faktisk ses som en fordel, da det understøtter hans aktivitet på øen. Det er vigtig for ham, at han kan få lov til at rode og støje i processen, og "(...) *når man ligger i baghaven til et motorskibsværft og et gammelt træskibsværft, så er de jo indforstået med de spilleregler.*" (KH: l. 40-41). Sabine Mark Vitsø og Esben Madsen er her enige (SMV: l. 160-162), og Esben Madsen tilføjer: "*Og jeg synes at det er fedt, det der med, at selvfølgelig skal der være den der hardcore industri. Det giver noget helt specielt, hernede i Svendborg.*" (EM: l. 125-126).

Det helt specielle som Esben Madsen taler om, fremhæver Charlie Vejlgård Larsen og Kristian Hansen ligeledes, og han fortæller yderligere, at det handler om atmosfæren, og om at man bliver inspireret af arkitekturen i området: "*Om det er den gamle toldbygning eller om det er en gammel montagehal på et værft eller de gamle siloer, så sender de jo nogle meget forskellige og meget karakterfulde signaler til en, som man kan inspireres af i sit arbejde.*" (KH: l. 36-38 og CVL: l. 414-415).

De oplevelser og forståelser som partnerne her giver udtryk for, kan ses som en eksemplificering på det Zukin kalder kairologiske billeder. Historiske gader og bygninger bliver her påmindelser om en anden tid, og dette giver både en fornemmelse af en autentisk oprindelse, men samtidig hermed en motivation for nyskabelse. De kairologiske billeder er ifølge Zukin med til at give en følelse af at være med til at genskabe en unik historie, og som det fremgår af citaterne giver partnerne også udtryk for denne følelse. Samtidig giver den

måde havnen til stadighed fungerer på også nogle praktiske omstændigheder, hvori man kan støje og rode, og dette synes kun at være medvirkende til at understøtte påmindelserne om en anden tid.

Kristian Hansen giver yderligere udtryk for, at man ikke kan designe sig til netop den atmosfære der er eksisterende og derfor er det ifølge ham vigtigt at have et "(...) *skarpt fokus på, at en havn er en havn, fordi den anløbes af skibe og som sådan forbinder den til den store verden.*" (KH: l. 257-259). Til en vis grad synes Kristian Hansens og de to andre partners udsagn, at nuancere, Zukins påstand om, at autenticiteten har gennemgået en bevægelse fra mennesker, til ting og nu til oplevelser. Fordi Kristian og de to andre, giver netop udtryk for, at det autentiske og oprindelige for dem ligger i både bygningerne på havnen, men også de mennesker som roder og støjer i værftarbejdet. Klaus Johannessen fremhæver også, at noget af det særlige består i "(...) *det der med det sådan ægte værftsmiljø.*" (KJ: l. 50). Han mener, at fraværet af traditionelle industriarbejdspladser i mange europæiske byer, er med til at gøre at Frederikssø skiller sig lidt ud, men at det både er på godt og ondt:

"For i virkeligheden tror jeg, at mange folk synes, at gå tur derovre, det er netop sjovt fordi det er et sted med aktivitet, og virksomheder og erhverv der er gang i og lever. Det rod der følger deraf, det tror jeg er noget af det, der egentlig er tiltrækkende, fordi hvis man sådan over mod Petersen og Sørensen ligesom ryddede helt op, så blev det måske endda lidt kedeligt. Så tiltrækningen ligger også i rodet. Der er sådan både lidt tiltrækning og frastødelse." (KJ: l. 60-64)

Frastødelsen består ifølge ham i, at visse borgere klager over, at det roder på øen (Klaus Johannessen: l. 64-66). Dette er interessant i forhold til Zukins refleksion over, hvordan at folks mentale billeder af autenticitet også er knyttet til den generation de er en del af. Således kan det måske siges, at folk fra forskellige generationer også har nogle forskellige krav til de kairologiske billeder; altså, i hvor høj grad, at påmindelserne om en anden tid skal være tilstede, og *hvilke* form for påmindelser der er legitime og hvilke der ikke er.

5.3.2 Længslen efter oprindelse

Alligevel synes Frederikssøen på mange måde at være et sted der samler borgerne i Svendborg. Ifølge Klaus Johannessen er øen et specielt sted på den måde, at det samtidig med at have været en lukket ø, alligevel har været en stor del af mange svendborgenseres liv. Han

fortæller at det skyldes, at der har været op med 600 ansatte, og herigennem har mange indbyggere i Svendborg en relation til nogle der har arbejdet på værftet: *"Og på den måde har det åbnet sig ind i folks liv, og på den anden side har det været et lukket, utilgængelig sted. Det er sådan en lidt spøjs dobbelthed (...)"* (KJ: l. 32-34). Med åbningen af Frederikse via de midlertidige afprøvninger, blev det muligt for folk at opholde sig derovre, kigge på værksteder eller drikke kaffe. Og for Klaus Johannessen, var det *"(...) på en eller anden måde måske det man altid lidt har drømt om. (...)"* [A] *ltså, det er jo bare det, at man kan stå ovre på Frederikse og kigge tilbage på byen. Det har jo altid været noget man kiggede over på."* (KJ: l. 24-27 og 40-41).

For Zukin fortæller længslen efter autenticitet noget om, at vi erfarer en adskillelse af vores oplevelse af rum og vores opfattelse af vores selv. Vi søger undgå denne adskillelse, og måske er det netop derfor, at adgangen til Frederikse var noget folk altid havde drømt om. Adgangen til øen, med den stadigvæk levende og åndende historie, tillader at man kan rodfæste sig i en oprindelighed, samtidig med at de midlertidige afprøvninger giver fornemmelsen af noget nyskabende.

For Anna Als Nielsen er kombinationen af den stadigvæk eksisterende værftsindustri og partnerskaberne med til at skabe noget helt unikt, som man næsten ikke kan finde i andre byer, hvor man skubber industrihavnen længere og længere ud af bymidten:

"Men du oplever jo ikke den nærhed, hvor du kan sidde og kigge på alt det der, samtidig med at du egentlig befinder dig ved et område, hvor du er i et byrum du godt må være i. Hvor du ikke er inde i et eller andet, hvor du burde have sikkerhedshjelm og arbejdssko på. Det tror jeg har en vis autenticitet over sig." (AAN: l. 483-486)

Endvidere er det også en praktisk sameksistens ifølge hende, da partnerskaberne ikke skaber noget liv på vandet, men at skibsværfterne sørger for dette, og dermed at med til at gøre havnen mere spændende. (AAN: l. 475-482)

For Esben Madsen giver det også noget særligt at iagttage aktiviteterne på værfterne, og for ham er det med til at skabe nogle forbindelse:

"Jeg synes i hvert fald at det giver en stemning. Og det giver... Det er jo ikke det vi laver dernede. Vi laver jo ikke skibe nede på Cykeltutten. Men det der med, at vi kan se, at der stadigvæk er gang i den ovre ved Petersen og Sørensen (...) det synes jeg er rigtig fedt hver gang." (EM: l. 294-298)

Med Zukins optik formår Esben i citatet at koble oprindelsen, bare det at kunne se og fornemme aktiviteten hos skibsværftet, med nyskabelsen, i kraft af det de laver på Cykeltutten, som "jo ikke er skibe", men cykler. Og på trods af forskellighederne i hvad de laver, kan man forstå den stemning han omtaler, som netop noget autentisk.

5.3.3 Saltvandet løber i værkstederne

Bevidstheden omkring vigtigheden af oprindelsen refererer både til historien om havnen, om hvordan den har været støjende og rodet, og heri den *ægte* rå industri. Men det handler også til en vis grad om en anerkendelse af de mennesker, der tidligere har arbejdet på havnen. Og samtidig også, om en respekt for deres oprindelse og tilknytning dertil. Som det blev nævnt i ovenstående citat med Klaus Johannesen, har værftet tidligere haft ansat mange mennesker. Og for Christian Noah Møller, ville det derfor være fatalt at glemme historien: "*Jamen, det ville være at træde på Svendborgs hjerte. Altså, værftet her, det er jo simpelthen for alle, et sted man kan relatere til (...)*". (CNM: l. 330-331).

For Zacharias Baden er de gamle værftsbygninger noget særligt, og de giver for ham en anden stemning, end glasfacader ville gøre. Men udover det, er de mennesker der tidligere har arbejdet i bygningerne af stor betydning:

"Vi får også folk herind, der har arbejdet på værftet og arbejdet på snedkeriet, der kan fortælle historier fra, hvordan det var at arbejde der. Det har måske ikke nogen betydning for vores daglige virke, men det har en betydning i den større sammenhæng." (ZB: l. 276-278).

På mange måder spejler Zacharias' og de andre partners udsagn dele af studiet "Svendborg Havn, maritim attraktion", hvor der lægges vægt på havnens essens; det maritime liv, der den dag i dag udspiller sig, og giver en følelse af noget originalt liv. Dette spejles også hos Bente Hovendal, der fortæller:

"Det specielle ved Frederikshavn, det er kombinationen af historie, rustikhed, kreativitet og at det ligger lige midt i byen. Og at Frederikshavn stadigvæk er en del af et arbejdsmiljø. Og at det ikke er en udstillingskulisser. Det er faktisk et arbejdssted. Der er Ring-Andersen og der er Petersen og Sørensen herovre, som jo stadigvæk arbejder med skibe. Så saltvandet det løber jo stadigvæk i værkstederne." (BH: l. 43 - 46)

Med ovenstående citat opsummerer hun næsten på forbilledlig vis, mange af de andre partneres erfaringer og forståelser af den maritime historie, de rå værftsbygninger og arbejdende mennesker. Og hun nævner ligesom i studiet "Svendborg Havn, maritim attraktion", hvordan at det er essentielt, at Frederiksborg ikke bare er en udstillingskulisse. For hende medfører dette blandt andet, at "(...) *når vi laver noget hernede, så synes jeg også at det meget sker i tråd med historien. Der er sådan et bånd af havgus og sømandshistorier og gamle værftshistorier.*" (BH: l. 187-188). Det giver altså på den ene side en fornemmelse af noget oprindeligt, med de dertilhørende kairologiske billeder som er med til at motivere nyskabelser og det, at være med til at genskabe en unik historie. Men samtidig er der også en tryghed at spore i hendes udsagn. Og denne kan sandsynligvis forklares med Zukins pointe med, at det autentiske ikke bare er en samling historiske bygninger, men nærmere en kontinuerlig proces af liv og arbejde, en gradvis opbygning af hverdagserfaringer og *forventningen* om, at naboer og bygninger som er her i dag, også vil være her i morgen, som det blev beskrevet i afsnit 3.2.3. *Båndet* som Bente Hovendal taler om, kan altså igennem Zukins optik forstås som noget, der er spændende og autentiske, *i kraft af* at det sammensmelter vores oplevelse af rum og vores opfattelse af vores selv, og de handlinger vi udfører.

Og dette bliver på flere måder understreget, når Bente Hovendal reflekterer over, om hvorvidt man ville kunne have lavet de samme afprøvninger i et andet kvarter: "*Jeg sidder og tænker på: hvad nu hvis man havde lavet det samme midlertidighed ude i et industrikvarter som var nybygget?*" (BH: l. 190-191). Zacharias Baden tilføjer hertil, at "[h]vis man skulle til at trække folk op i nord til industrikvarteret, så skulle du virkelig have et godt projekt og servere mange gratis sodavand." (ZB: l. 268-269).

Men mere end det, så skulle man ifølge Bente Hovendal "(...) *i gang med at skabe en historie. Så skulle du jo igang med at skabe en attraktion og en tiltrækning, så folk havde lyst til at komme. Hvor der får vi jo meget forærende her, fordi at Frederiksborgen ligger, hvor den ligger.*" (BH: l. 195-197).

Frederiksborgen i sig selv har altså en stor betydning for den iboende karakter, som de midlertidige afprøvninger får. Det er her både den maritime historie, de gamle værftsbygninger, de igangværende værfter og mennesker med tilknytning til værftsborgen, som

måske tidligere har arbejdet der. Men samtidig er det båndet, eller den historiske tråd, som Bente Hovendal taler om, der giver noget særligt. Med Zukins ord kan dette forstås som en *forventlighed* til at bygninger, ting og mennesker, som har været der tidligere, og som til stadighed eksisterer på øen, vil vedblive med at være der. Denne gradvise opbygning og erfaring af arbejde og liv, er med til at give en vis tryghed, og en autentiske følelse af en mellemvej, hvor fortid, nutid og fremtid bliver bundet sammen. Følgende denne tankegang, vil de midlertidige afprøvninger i kraft af deres nuværende varighed, formentlig allerede have opbygget en vis autenticitet for dele af svendborgenserne, som har "vænnet" sig til tilstedeværelsen af partnerne på Frederikse. Hvis de midlertidige afprøvninger med udgangen af 2019 dermed ophører, kan der heraf ligge en risiko for, at man, omend kun flygtigt, mister autenticiteten. Partnerne på Frederikse er selvsagt klar over udløbsdatoen på partnerskabsaftalerne, men hvis ikke svendborgenserne og de turister der besøger øen har den samme viden, vil de måske opleve et tab af et autentisk sted, som de, fejlagtigt, tænkte ville være længerevarende eller måske permanent.

At partnerne er klar over udløbsdatoen, må nødvendigvis også betyde at de har gjort sig nogle overvejelser omkring hvad der skal komme efter. Derfor vil vi nu beskæftige os med fremtiden for Frederikse.

5.3.4 Fremtiden for Frederikse

Følgende Tina Vestermanns forståelse af midlertidig brug som *en kontinuerlig steds konstruktion*, skal man have fokus på det som *tilblivende* sted. Dette gør for hende, at midlertidigheden involverer et *før* og et *efter*. Hvor fortiden er blevet belyst i kapitel 4 og afsnit 5.1.1 er fremtiden blevet berørt i afsnit 5.1, hvor de tre mulighedsstudier blandt andet blev analyseret. De midlertidige afprøvninger er blandt andet blevet besluttet for at teste bæredygtigheden af de tre studier, men de konkrete planer for udviklingen af øen er endnu ikke besluttet. Partnerne på Frederikse og byplanlæggerne i Svendborg Kommune kan således ikke forholde sig til en konkret plan for Frederikse, men de har alligevel på nuværende tidspunkt nogle erfaringer med midlertidigheden og deraf også ideer der vedrører fremtiden.

Når interviewpersonerne ser fremad i forhold til Frederiksø, ligger det implicit i midlertidigheden, at de ikke ved, hvad der kommer til at ske. Deraf forholder de sig i høj grad til, hvilke udviklinger der er hhv. ønskede og uønskede.

En udvikling som flere af interviewpersonerne frygter, er at Frederiksø skal miste sit maritime og kreative miljø. Charlie Vejlgård Larsen og Esben Madsen kan være bekymrede for, om de midlertidige afprøvninger bruges til gøre området attraktivt, så det bagefter kan sælges og de dermed vil blive presset ud. (CVL: l. 537-541 og EM: l. 185-194)

Bekymringen som interviewpersonerne her giver udtryk for, er netop den proces hvori Zukin mener, at autenticiteten bliver brugt som værktøj til at presse uønskede befolkningsgrupper ud. Ifølge hende starter gentrificeringen ofte i forfaldne områder som langsomt overgår til at være mere tiltrækkende og autentiske, og dette kan på flere måde siges at være kendetegnende for den udvikling Frederiksø befinder sig i. Udviklingen som interviewpersonerne frygter, er således ikke ny, og synes heller ikke at være fremmed for dem.

For at undgå dette, mener de i stedet, på linje med Anna Als Nielsen, at man burde bevare kombinationen af kultur og erhverv, og bygge videre på det samarbejde der allerede er eksisterende (CVL: l. 425-429, EM: l. 412-419 og AAN: l. 460-464).

Men for Esben ville det endvidere være negativt, hvis der kom nye former for erhverv, der ikke i samme grad som nu ville kunne tolerere larmen fra Cykeltutten og fra værfterne. Dette ville ifølge ham være med til at ødelægge industrimiljøet, hvilket han mener allerede er sket i mange andre havne. (EM: l. 398-401 og 126-131)

Flere frygter også, at havnemiljøet bliver "for pænt", og at man mister den rå kant på Frederiksø (KJ: l. 376-388, BH: l. 324-338, CNM: l. 323-325). Christian Noah Møller tilføjer hertil, at han hellere så at værftet udvidede, end at man fik en løsning udfra der glemte historien og identiteten. Også selvom det ville betyde, at han selv skulle flytte eller at der ikke ville være et område på øen udlagt til kultur, da det for ham ville sikre de maritime rødder (CNM: l. 323-344). I samme tråd mener Kristian Hansen, at det ville være ærgerligt med eksempelvis kontorbygninger på øen. Han mener at der burde være en form for forfordeling, hvor virksomheder med maritim karakter var først. Og han ser ikke nødvendigvis sig selv som værende fortjent til en plads her. (KH: l. 215-231)

Som nævnt tidligere kan åbningen af Frederiksborg forstås som noget der samler vores oplevelse af rum og vores opfattelse af vores selv. Men det som flere af interviewpersonerne frygter her, er netop adskillelsen af de to ting; at man ved at ødelægge oprindeligheden dermed ødelægger autenticiteten. For Christian Noah Møller og Kristian Hansen er denne af så afgørende betydning, at de ville være villige til at opgive deres lokale, hvis værftet skulle udvide eller hvis der skulle komme virksomheder af udpræget maritim karakter. Den brede enighed om bevaringen af det maritime miljø og oprindelsen på Frederiksborg, kan forstås som en form for *konsensus autenticitet*, hvor det for mange af interviewpersonerne handler om at bringe fortiden med ind i fremtiden; at sikre vedblivelsen af de kairologiske billeder.

For flere ville fastlåsnings af anvendelse være meget uhensigtsmæssig. Klaus Johannessen mener det er vigtigt at have en område hvor man giver nogle forskellige aktører nogle muligheder for at udfolde sig i lidt kortere perioder. For ham er det netop karakteristisk for en havn, at den har et element af foranderlighed. (KJ: l. 323-329)

Zacharias Baden og Sabine Mark Vitsø ser ligeledes fastlåsnings af området som en fare, men lægger vægt på, at denne for dem primært består i byggeriet af boliger. De mener at det ville gøre området mindre inkluderende, således at det kun blev for boligerejerne og "hundeluftere". (ZB: l. 376-384 og SMV: l. 273-275)

Flere af interviewpersonerne peger på, at en positiv udvikling ville være en kombination af permanente og midlertidige løsninger. Klaus Johannessen og Zacharias Baden forestiller sig, at man kunne have nogle lidt låste funktioner, og så nogle områder hvor man bevidst arbejdede med det mere fleksible og blandede, i en form for "permanent midlertidighed". Dette ville for dem give et element af foranderlige, samtidig med at det ville give en usædvanlige havn med en stor attraktionsværdi, sammenlignet med andre havne i Danmark (KJ: l. 392-398 og ZB: l. 233-250)

Bente Hovendal og Anna Als Nielsen giver udtryk for det samme, men lægger i højere grad vægt på at ideen med partnerskabsaftalerne kunne fortsætte (BH: l. 299-303 og AAN: l. 490-494). For Anna Als Nielsen handler det i høj grad om at bibeholde nogle af elementer fra partnerskabsaftalen omkring åbenhed og samskabelsen, for derigennem at sørge for at holde

øen tilgængelig og spændende for offentligheden. Hvis det blev forhindret, og man ikke tog nogle af erfaringerne fra partnerskabsaftalerne med, føler hun "(...) *at det hele lidt har været forgæves.*" (AAN: l. 457).

For hende ville et positivt fremtidigsscenarie altså være et, hvor man sørgede for nogle rum med plads til at udfolde gode ideer. Hun forestiller sig nogle projektlokaler af en slags, og understreger vigtigheden af "(...) *at det skal følge projekterne frem for personerne.*" (AAN: l. 501). Hun kan dog godt være i tvivl om, hvorvidt der er ideer og folk nok, til at det kunne være succesfuldt i en by som Svendborg. (AAN: l. 514-516)

At arbejde i og med midlertidige anvendelser medfører altså nogle klare holdninger til fremtiden, som det kan ses i dette afsnit. Dette kan skyldes, at det fremtidige aspekt i midlertidigheden i konteksten med Frederikseø endnu ikke er besluttet. Når man giver partnerne muligheden for at fortolke Frederikseø igennem flere midlertidige anvendelser, giver man dem således også muligheden for at udtrykke deres holdninger til den fremtidige udvikling. Dette kan ses som et positivt, tilnærmelsesvis demokratisk element, som går ind og tangerer debatten om retten til byen. Midlertidigheden kan altså her blive katalysator for en række ideer, og spørgsmålet bliver så i hvilken grad disse kommer til at påvirke den fremtidige udvikling af øen.

5.3.5 Opsummering

Det maritime miljø er for både byplanlæggerne fra Svendborg Kommune og partnerne helt afgørende i skabelsen af autenticitet på Frederikseø. I modsætning til Zukins påstand om at autenticiteten i dag primært knytter sig til oplevelser, giver mange af interviewpersonerne udtryk for, at det i høj grad er igennem menneskerne, bygninger og værftsarbejdet, at den maritime historie og deraf den autentiske oprindelse kommer. Åbningen af Frederikseø har således gennem de midlertidige afprøvninger har været med til at skabe en forbindelse til den maritime historie, og for flere af partnerne giver dette autentisk følelse af en mellemvej, hvor fortid, nutid og fremtid bliver bundet sammen.

Mange af interviewpersonerne lægger vægt på, at bevaringen havnemiljøet på Frederikseø er

særdeles vigtigt i den fremtidige udviklings af Frederikse. Dette gælder både historien, den rå karakter og den daglige værftsaktivitet. Hvor nogle partnere kan være bange for at blive presset ud af Frederiksen, ser andre fastlåsningen af anvendelser på øen som den største fare. Flere peger på, at man i en fremadrettet udvikling kunne bevare flere elementer fra partnerskabsaftalerne i en form for permanent midlertidighed.

6 Diskussion

I nærværende diskussion ønsker jeg at besvare mit fjerde underspørgsmål:

Hvordan forstås midlertidighed som fænomen og begreb ud fra brugen på Frederiksø i Svendborg?

At diskutere hvordan midlertidighed forstås som fænomen og begreb ud fra brugen på Frederiksø, er en udfordrende diskussion at tage. Det er kompliceret at give et endeligt svar på, da der i studiet af byen og de fænomener der optræder her, findes et væld af faktorer, påvirkninger, forståelser og fortællinger, der alle har en betydning. Som Tina Vestermann påpeger, kan midlertidighed forstås som en slags kontinuerlig steds konstruktion. Følgende dette, ville det sandsynligvis være meget frugtbart at studere midlertidige anvendelser over et længere tidsrum end dette projektet har præsteret, for her igennem bedre at kunne indfange forandringer både i ændringer i karakteren af midlertidighed, samt i forståelsen af og planerne for denne.

Ikke desto mindre har nærværende speciale belyst en række aspekter ved de midlertidige afprøvninger på Frederiksø, som samlet set er med til at tilnærme sig en forståelse af midlertidighed som fænomen og begreb, og heraf give en forståelse af, hvad det er for en form for byudviklingsværktøj.

Som det blev vist i afsnit 5.1, opstår ideen om midlertidige anvendelser ikke på baggrund af ingenting. Det kan i konteksten med Frederiksø være et bystrategisk værktøj man vælger, grundet manglende økonomi eller uvished om et områdes nutidige og fremtidige anvendelse. Det kan samtidig fungere som en undersøgelse af bæredygtigheden af forskellige mulige fremtidsplaner. Og det kan være en kombination af alle. Men heraf kan der også stilles spørgsmålstejn ved, om midlertidighedsbegrebet overhovedet er fintmasket nok til at indfange de forskellige bagvedliggende bevæggrunde? Og videre, om det formår at indfange de forskellige rum og kulturer der bliver skabt?

Hvis man forstår midlertidighed som noget man gør i en form for "pause" i byudviklingen, uden at have gjort sig nogle særlige overvejelser omkring de anvendelser de kan indeholde i

mellemtiden, kan begrebet synes at have sin berettigelse, idet det primært betegner en afgrænset levetid. Hvis det derimod, eller samtidig, er noget der gøres grundet manglende økonomi, er spørgsmålet, om begrebet er særligt dækkende? Her synes Michael Ziehl og Sarah Oßwalds alternative forslag at have en større berettigelse. De taler i stedet om *second hand spaces*, her oversat til *aflagte rum*. Og de hævder netop, at dette begreb er mere dækkende, da det som sådan ikke begrænser sig til at dække over den fysiske levetid, men hellere den fysiske stand de midlertidige rum er i, og, måske endnu vigtigere, måden hvorpå de bruges. Afsnit 5.2 demonstrerede i denne forbindelse, at flere af partnerne synes at midlertidigheden blandt andet har nogle fysiske rammer, som giver dem friere tøjler end de ville have fået andre steder. Endvidere synes de, at rummenes rå karakter og Frederikøes autenticitet giver noget særligt, som motiverer dem i deres forskellige projekter. Ziehl og Oßwald erfarede i deres studie, at en konsekvens af midlertidig brug i Bremen, var at brugerne benyttede sig af både atmosfæren, historien og materielle levn, og her igennem trådte et tydeligt element af bæredygtighed frem - både i forhold til uhåndgribelige og håndgribelige værdier. De to tilfælde er altså umiddelbart meget sammenlignelige og heraf kan det i nogle henseende virke mere oplagt at benytte sig af begrebet om aflagte rum, da dette i højere grad indfanger, at man *genbruger* rummene. Forståelsen der følger af dette begreb, kunne muligvis invitere til en større accept af nogle af udfordringerne i de midlertidige afprøvninger, samtidig med at det ville være oplagt at udfolde bæredygtighedsdimensionen i højere grad. Ordlyden *aflagte rum* af det kan dog indeholde nogle problematiske konnotationer, og det kan tænkes, at dette også er en faktor i forhold til hvad kommuner vælger at kalde det.

Hvis man derimod forstår de midlertidige afprøvninger som en test af mulige fremtidsscenarier, følger også en række spørgsmål. Følgende Vestermanns tankegang omkring, at midlertidige anvendelser må ses som en kontinuerlig steds konstruktion, eller som et *tilblivende sted*, og at midlertidighed heraf bliver en form for katalysator for fremtidige udviklinger, kan man her passende spørge, hvad man har tænkt sig at gøre, hvis en af de en af de tre mulighedsstudier synes at være bæredygtige? Afslutter man så de midlertidige afprøvninger som planlagt, for herefter at ombygge Frederikø, bare uden partnerne som demonstrerede bæredygtigheden af den succesfulde retning? Eller fortsætter man dele af de midlertidige afprøvninger? Denne uvished giver både partnerne på Frederikø og byplanlæggerne i Svendborg Kommune i analysen udtryk for, og heraf peger meget på at det

fremtidige element i de midlertidige afprøvninger er meget sløret. Anna Als Nielsen siger eksempelvis direkte, at hun synes at hele har været lidt forgæves, hvis ikke man tager nogle af erfaringerne fra de midlertidige afprøvninger med videre.

Det kan overvejes, om dette kunne have været undgået, hvis man fra starten af havde haft nogle aftaler omkring, at de dele af afprøvningskerne der viste sig at være bæredygtige, fik en plads i den fremtidige udvikling. Måske man i denne kontekst kunne tale om en art *transformativ midlertidighed*, hvor det på forhånd var fastlagt at de bæredygtige elementer i de midlertidige afprøvninger blev indkorporeret i udviklingsprocessen. Dette ville sandsynligvis gøre overgangen fra de midlertidige afprøvninger til næste fase mere flydende, og samtidig kunne man undgå et eventuelt tillidsbrud mellem partnerne og Svendborg Kommune.

Spørgsmålet er så, hvilke elementer der ville gøre sig fortjent til at blive taget med i den videre udvikling. Der ligger ganske vist allerede nogle kriterier i partnerskabsaftalerne, der forpligter partnerne på at bidrage til at skabe liv på havnen gennem samskabelse med både borgere og eksterne aktører, ligesom de skal bidrage til inddragelse, åbenhed og samarbejde på tværs af hinanden. Disse kriterier kunne man godt forestille sig kunne ligge til grund for en vurdering. Men det kan på nogen måde virke uklart, hvad det egentlig er for mulighedsstudier der bliver testet på Frederikshavn. Som nævnt i afsnit 5.1, var antallet af ansøgere til partnerskabsaftalerne ikke så højt som ønsket, og dette medførte blandt andet, at man fik overvejende flest partnere relateret til studiet af Frederikshavn som Kulturkaj. Det tyder altså på, at det kun er ét ud af de tre mulighedsstudier som reelt bliver testet. Hvis det så vurderes, at denne retning ikke er bæredygtig, hvilket alternativ står man så med? Det virker umiddelbart svært at forestille sig, at man indleder endnu en runde af midlertidige afprøvninger, for at teste bæredygtigheden af de to andre retninger. Og når det næsten udelukkende er Frederikshavn som Kulturkaj der er testet, og denne fremstår som en delvis succes, og samtidig er den udviklingsretning, hvor man måske bedst muligt kunne forestille sig at der fremadrettet ville være plads til partnerne, mon ikke de så vil føle sig snydt, hvis de ikke bliver medtænkt i den fremtidige udvikling?

Flere interviewpersoner nævner i denne forbindelse i analysen, at de gerne så ideen om partnerskabsaftalerne blev fortsat. Klaus Johannessen og Zacharias Baden taler om en form for *permanent midlertidighed*, og med dette forestiller de sig, at man på dele af Frederikshavn ville

kunne have nogle steder, hvor man altså blev ved med at have midlertidige afprøvninger. Følgende disse tanker, kunne det tyde på, at de midlertidige afprøvninger ender i en form for cirkelslutning, hvor midlertidigheden så at sige har testet sig selv, og vist sig bæredygtig på flere måder. Midlertidigheden kan ud fra dette forstås som ikke kun et middel til at teste eller opnå noget andet, men også umiddelbart som et mål i sig selv.

Denne tanke er videre interessant i forbindelse med hvordan flere af partnerne *tænker* midlertidigheden, som det blev beskrevet i afsnit 5.2. Den synes her at rumme et frisættende potentiale som sætter flere i stand til både at realisere sig selv og deres projekter. og gøre ting som ikke ville være muligt "normalt".

Men spørgsmålet er, hvorfra dette potentiale stammer. Er de rammer som midlertidigheden sætter eksempelvis noget særegent? Man kunne jo formode, at partnerne i realiteten kunne leje sig ind i et lokale i industri kvarteret i Svendborg, og her have mulighed for mange af de samme aktiviteter som på Frederiksborg. Eksempelvis at støje og rode, og, i tilfældet af at man lejer sig ind i nogle slidte lokaler, behøvede man sandsynligvis heller ikke at passe så meget på lokalets fysiske stand, og man kunne deraf få lov at udfolde sig mere frit. Så måske er det ikke så meget de fysiske rammer, men nærmere de sociale og kulturelle rammer, man bør kigge nærmere på, i overvejelser af dette. Partnerne har alle indgået en kontrakt, hvori de, lidt forsimplet sagt, forpligter sig på at inviterer svendborgensere og andre ud på øen, og på denne måde giver noget tilbage til byen. Denne udlejningskonstruktion giver altså ganske vist partnerne meget frie rammer, hvor de kan have en legende og afprøvende tilgang. Men samtidig må de også være meget bevidste om, at meget af Svendborg iagttager og vurderer dem og deres indsatser. Det kan i denne forstand måske siges, at de ikke kun arbejder for sig selv og deres projekter, men for hele Svendborg by, og heraf kan det ræsonneres, at de også alle føler at de har noget at skulle bevise. Det sociale forhold i partnerskabsaftalen, måden hvorpå partneren skal betale for deres lokaler, kan altså på nogle måder forstås som en slags basis, hvor den motivation partnerne har og den måde de tænker midlertidigheden på, kan forstås som noget der er afledt af denne basis; som en slags overbygning.

Dette har tilsyneladende også en vigtig påvirkning på de sociale relationer mellem partnerne. Flere nævner fællesskabets betydning, og Charlie Vejlgård Larsen, Bente Hovendal og Esben Madsen fortæller, hvordan forpligtelsen overfor hinanden fylder meget. Esben Madsen

nævner i denne sammenhæng, hvordan alle på Frederikshavn er venner, frem for konkurrenter, og derfor hjælper hinanden. Og ligesom ham, giver flere udtryk for projekter som bliver lavet på kryds og tværs af partnerne. På ene side, er dette jo ganske vist et af kriterierne i partnerskabsaftalerne: samarbejdet på tværs. Men på den anden side kan det overvejes, om det ikke er i kraft af udlejningskonstruktionerne, altså, at partnerne ikke skal skaffe penge til husleje, men i stedet lave aktiviteter, at samarbejdet spirer. I det delvise fravær af de økonomiske aspekter, og heraf også fraværet af den økonomiske konkurrence, kan det ræsonneres at der også må ligge et frisættende element. Hvis ikke man konkurrerer på en oplevelser eller et produkt, så er der i udgangspunktet heller ingen forhindring for samarbejde, da ingen vil "tabe" på at hjælpe hinanden. Midlertidigheden kan herudfra altså også forstås som havende et frisættende potentiale grundet det delvise fravær af økonomisk konkurrence, samt en tilhørende forpligtelse om samarbejde.

Et andet aspekt som er med til at motivere partnerne på Frederikshavn, er havnens historie og miljø. Som afsnit 5.3 demonstrerede, peger alle interviewpersonerne på vigtigheden af det oprindelige på Svendborg Havn, og dette lader til at bidrage til, at flere af partnerne føler, at de er med til at genskabe en unik historie. Som Zacharias Baden og Bente Hovendal også nævner, forestiller de sig at det ville være svært at skabe de samme midlertidige afprøvningssteder et andet sted i Svendborg, da de her ville skulle skabe en ny historie. Alle partnerne bliver på hver sin måde inspireret af det maritime miljø og følelsen af oprindelse, det værende igennem bygninger, mennesker eller historier. Som analysen viste, er dette med til at nuancere Zukins påstand om autenticiteten som noget der hæfter sig ved oplevelser frem for mennesker eller ting. Men spørgsmålet er dog hertil, hvad Zukin præcis påstår. Hendes påstand kan jo på sin vis siges at være sand, når man kigger på de tre mulighedsstudiers fokus: dette er i høj grad på oplevelsen, hvad enten det er oplevelsen af kulturen, outdoor aktiviteter eller maritime attraktioner. Et bagvedliggende rationale i studierne, er at gøre Frederikshavn til en succeshistorie - her blandt andet i forhold til antallet af besøgende øen og Svendborg får. Og her er den oplevelsen for de besøgende central. Flere af partnernes fokus ligger her i stedet på bygningerne eller mennesker, og det kan overvejes, om dette skyldes at partnerne på Frederikshavn som sådan ikke tænker udpræget kommercielt, og derfor ikke har fokus på at skabe oplevelser man kan tjene penge på? De tre studier søger alle efter det særlige, som kan gøre Frederikshavn til noget helt specielt, og differentiere den fra andre byers havne. Selvom

partnerne på Frederikshavn også er indstillet på at Frederikshavn igennem de midlertidige afprøvninger skal være en succeshistorie og noget særligt, er de, som vist i analysen, også i høj grad drevet af at lave nogle gode aktiviteter for andre mennesker, skabe noget sammen, og videreføre eller genskabe den maritime historie. Spørgsmålet er så, hvad svendborgenserne søger. Kan det forventes, at de som de tre studier udtrykker, primært søger autentiske oplevelserne? Eller søger de ligeledes de autentiske mennesker og omgivelser på Frederikshavn?

Som nævnt i afsnit 3.2.3, kan det tænkes, at den forventelighed Zukin hævder findes i forhold til hvad der er i dag, også er i morgen, og dermed at der er en kontinuerlighed i rummet, også begynder at gælde for svendborgenseres forståelse af Frederikshavn. Når midlertidigheden så at sige har været med til at åbne øen op og gøre den tilgængelig for borgere i svendborg og turister, har disse folk jo netop også for første gang oplevet Frederikshavn *igennem* midlertidigheden. Deraf kan det overvejes, om man med en afslutning på de midlertidige afprøvninger, måske også utilsigtet for ødelagt et allerede etableret autentisk tilhørsforhold.

Midlertidigheden og den autenticitet der findes på Frederikshavn lader altså til at være bundet tæt sammen, og tilnærmelsesvis have et gensidigt forhold. For på den ene side bliver de midlertidige afprøvninger på Frederikshavn noget specielt i kraft af øens historie og atmosfære, og på den anden side, er de midlertidige afprøvninger med til at videreføre selv samme historie og atmosfære, i en mellemvej mellem fortiden og det nyskabende.

6.1.1 Opsummering

Midlertidighed kan altså forstås som et begreb, der ikke nødvendigvis er fintmasket nok til at indfange de forskellige bagvedliggende bevæggrunde, samt de rum og den kultur, der synes at blive skabt ved brugen af det. Som fænomen kan det forstås som noget der har et iboende frisættende potentiale, både i kraft af det sociale forhold i partnerskabsaftalerne, men ligeledes i kraft af den måde de involverede tænker midlertidigheden på. Endvidere har midlertidigheden et gensidigt forhold med den autenticitet der findes på Frederikshavn, idet den både benytter sig af den, men samtidig er med til at understøtte den og føre den videre.

Efter at have besvaret mit fjerde underspørgsmål igennem diskussionen, er jeg nu klar til at præsentere projektets endelige konklusion.

7 Konklusion

Midlertidighed er en form for bystrategisk greb der rummer mange elementer. På Frederikse i Svendborg skyldes brugen af dette greb først og fremmest, at meget af havnens tidligere industri er flyttet eller lukket, og at man derfor nu står med et delvist funktionstømt havneareal. Grundet omrokeringer på havnen, for at gøre plads til uddannelsesinstitutionen SIMAC, endte den ældste del af bygningsmassen med at stå ledig. Grundet manglende økonomisk råderum til en større omdannelse af området, valgte man at benytte sig af midlertidige afprøvninger. Dette dels for at teste bæredygtigheden af tre forskellige udviklingsretninger, og dels for at skabe liv og åbne øen op for besøgende. En af udfordringerne her kan være det lave antal ansøgere til partnerskabsaftalerne, hvilket kan gøre det svært reelt at teste de tre studier. Et potentiale kan dog være den mangfoldighed, som partnerne bidrager med igennem deres virke.

Både byplanlæggerne og partnerne ser samarbejdet som en vigtig del af midlertidigheden, omend der kan være en vis grad af konflikter. En udfordring her kan dog være at få formuleret kriterierne til partnerskabsaftalerne således, at alle i lige høj grad bidrager til samarbejdet. Et potentiale kan være de løse rammer i midlertidigheden, som muliggøre aktiviteter, som "normalt" er mulige. Dette giver dog samtidig nogle udfordringer, da partnerne kan føle sig placeret i en gråzone af, hvad der er tilladt og hvad der ikke er. Et andet potentiale kan være måden partnerne *tænker* midlertidigheden på, som kan virke frisættende og motiverende. Samtidig søger flere af partnerne noget mere stabilitet og tryghed, hvorfor at der kan identificeres en udfordring og et modsætningsfold i midlertidigheden. Den utraditionelle udlejningsrelation medfører også, at der kan identificeres nogle udfordringer omkring forventningerne til partnerskabsaftalerne.

Åbningen af Frederikse igennem de midlertidige afprøvninger har været med til at skabe en forbindelse til den maritime historie og oprindelse, og for flere af partnerne giver dette en følelse af at være med til at genskabe en unik historie og deraf en mellemvej, hvor fortid, nutid og fremtid bliver bundet sammen. Desuden er partnernes forståelse af autenticiteten med til at nuancere Zukins påstand om at autenticitet i dag primært knytter sig til oplevelser: for partnerne knytter den sig i høj grad også til menneskerne og bygningerne på øen. De midlertidige afprøvninger er således med til at skabe og understøtte en autenticitet med

rødder i værftshistorien og både byplanlæggerne og partnerne ser denne som særdeles essentiel.

Mere overordnet, kan midlertidighed forstås som et begreb, der kun i nogen grad er fintmasket nok til at indfange det som fænomen. Fænomenet rummer forskellige bagvedliggende bevæggrunde, og i det bliver skabt et rum og en kultur der er præget af en bred mangfoldighed. Som fænomen kan det endvidere forstås som noget der har et iboende frisættende potentiale, både i kraft af udlejningsrelationen i form af partnerskabsaftalerne, men samtidig grundet den måde de involverede tænker midlertidigheden på. Midlertidigheden er samtidig et fænomen der udfra brugen på Frederiksø kan forstås som havende et gensidigt forhold med autenticiteten. Autenticiteten er således med til at give midlertidigheden en særlig karakter, og de midlertidige afprøvninger er med til at understøtte og videreføre autenticiteten der knytter sig til Frederiksø.

Mere generelt kan det konkluderes om midlertidighed, at:

- i. Midlertidighed kan skyldes forskellige årsager. En kan være uvished om et områdes anvendelse, eller en "pause" i byudvikling. En anden kan være manglende økonomi, og en tredje kan være en afprøvning af forskellige muligheder for anvendelse.
- ii. Antallet af interessenter til en midlertidig afprøvning kan have en konsekvens for den samlede karakter af midlertidigheden. Derfor bør størrelsen på byen, og dermed det potentielle antal af mulige interessenter, indgå i overvejelserne omkring en beslutning om midlertidige afprøvninger.
- iii. De kriterier der stilles til aktører der indgår i midlertidige afprøvninger, har en stor betydning for samarbejde mellem aktører, karakteren af liv de skaber og i hvor høj grad deres aktiviteter spiller sammen med et områdets særegenheder.
- iv. Rammerne omkring midlertidighed kan være med til at frisætte aktører og give dem mulighed for at lave aktiviteter og projekter der ikke "normalt" er mulige. Midlertidighed kan samtidig være med til at påvirke måden de involverede tænker, hvilket kan virke motiverende.

- v. Midlertidighed kan medføre en søgen efter stabilitet og tryghed hos de involverede, og samtidig kan den medføre at de involverede føler sig placeret i en gråzone af hvad der er tilladt, og hvad der ikke er.
- vi. Der kan være uoverensstemmelser mellem de forskellige parter i forventningerne til midlertidigheden, hvilket kan give gnidninger.
- vii. Autenticiteten i et område kan være med til at give midlertidigheden en særlig karakter, og samtidig kan midlertidighed være med til at understøtte og skabe autenticitet.
- viii. Midlertidighed er som begreb ikke fintmasket nok til at indfange midlertidighed som fænomen. Det er derfor vigtigt at overveje hvad man vælger at kalde det.

8 Perspektivering

Dette projekt har undersøgt midlertidighed som et bystrategisk greb igennem granskningen af historiske og politiske dokumenter, og interviews med byplanlæggere i Svendborg Kommune og partnere på Frederiksø. I processen er der dukket flere spørgsmål og perspektiver op, som kunne give anledning til videre undersøgelser; både af de midlertidige afprøvninger på Frederiksø og af midlertidige anvendelser i andre byer.

Et væsentligt spørgsmål er, hvad borgerne i Svendborg tænker om de midlertidige afprøvninger på Frederiksø. Synes de at dette er den ideelle måde at bruge øen på? Eller så de hellere, at man lavede noget andet? Og hvilken form for autenticitet synes de knytter sig til øen? Dette er blot et udpluk af relevante spørgsmål, som kunne lede til en granskning af svendborgensernes syn på Frederiksø. Det er, når alt kommer til alt, jo dem, som byudvikling, og herunder midlertidighed, burde komme til gode.

Med udgangspunkt i samme teoretiske apparat, som i nærværende projekt, ville det være oplagt at lave spørgeskemaundersøgelser, observationsstudier og fokusgruppeinterviews med indbyggere i Svendborg, for at afdække deres forståelser og holdninger. Igennem walking interviews på Frederiksø ville det også være interessant, at få dem til at reflektere over de midlertidige afprøvninger, øens og dens autenticitet og hvad det er, der for dem udgør en god by.

En anden vinkel kunne være et studie der inddragede politikere og andre nøglepersoner. Der er mange holdninger til Frederiksøs fremtidige udvikling, og i sidste ende skal fremtiden for øen besluttet af byrådet i Svendborg. Men hvordan ser de forskellige politikere på de midlertidige afprøvninger? Synes de eksempelvis at de har bidraget med erfaringer, som man bør tage med i den videre udvikling? Hvis ja, hvordan? Til besvarelsen af sådanne spørgsmål ville det også være frugtbart at benytte sig af Zukins teoriapparat, i undersøgelsen af hvad politikerne ser som det autentiske. Hertil ville det være oplagt at undersøge, hvilken form for autenticitet de ser, og, endnu mere vigtigt, hvilken form de gerne vil have. Af hvem og for hvem, skal øen udvikles ifølge dem?

9 Litteraturliste:

9.1 Bøger:

- **Bhaskar**, Roy: *A Realist Theory of Science*. 2008 [1975]. Routhledge.
- **Buch-Hansen**, Hubert & **Nielsen**, Peter: *Kritisk realisme*. 2005. Roskilde Universitetsforlag.
- **Carlberg**, Nicolai & **Møller Christensen**, Søren: *Byliv og Havnefront*. 2005. Museum Tusculanums Forlag og forfatterne.
- **Colomb**, Claire: *Staging the new Berlin - Place Marketing and the Politics of Urban Reinvention Post-1989*. 2012. Routhledge.
- **Fabricius**, Karen Margrethe, **Hedegaard**, Esben, **Kromann**, Erik B., **Kühl**, Mikkel, **Mortensøn**, Ole & **Rehde Nielsen**, Anders: *Fem Havne - Den industrialiserede havns opkomst og udvikling på Sydfyn og Øerne*. 2005. Langelands Museum.
- **Harvey**, David: *The Urban Experience*. 1989. The John Hopkins University Press. Der henvises til denne som Harvey 1989b.
- **Harvey**, David: *The Condition of Postmodernity - An enquiry into the Origins of Cultural Change*. 1990. Blackwell Publishers.
- **Lund Hansen**, Anders: *Space Wars - and the New Urban Imperialism*. 2006. Lund Universitet.
- **Parker**, Simon: *Urban Theory and The Urban Experience - Encountering the city*. 2004. Routhledge.
- **Zukin**, Sharon: *The Culture of Cities*. 1996. Blackwell Publishers.
- **Zukin**, Sharon: *Naked City - the Death and Life of Authentic Urban Places*. 2010. Oxford University Press.
-

9.2 Videnskabelige artikler:

- **Andersen**, John & **Hovgaard**, Gestur: Metodekombination med sociologisk fantasi i Fuglsang, Lars et.al.: *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. 2007. Roskilde Universitetsforlag.
- **Flyvbjerg**, Bent: *Fem misforståelser om casestudiet* i Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene: *Kvalitative metoder*. 2013. København: Hans Rietzels Forlag, p. 463-487.

- **Gutzon Larsen, Henrik & Lund Hansen, Anders:** *Gentrification - Gentle or Traumatic? Urban Renewal Policies and Socioeconomic Transformations in Copenhagen*. 2008. Urban Studies Journal Limited.
- **Harvey, David:** *From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism*. Geografiska Annaler. 1989. Series B, Human Geography. Vol. 71 - no. 1. Der henvises til denne som Harvey 1989a.
- **Juul Kristensen, Catharina:** *Interview med enkeltpersoner i Fuglsang*, Lars et.al.: *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. 2007. Roskilde Universitetsforlag.
- **Dahl Rendtorff, Jacob:** *Case-studier i Fuglsang*, Lars et.al.: *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. 2007. Roskilde Universitetsforlag.
- **Vestermann, Tina:** *Underway: sites as places of becoming*. Nordisk Arkitekturforskning. Issue 1. 2018.
- **Ziehl, Michael & Oßwald, Sarah:** *Practices in second hand spaces: Producing value from vacancy*. Ephemera - theory & politics in organization. 2015. Volume 15(1): 263-277.

9.3 Rapporter:

- *Den maritime kulturarv i det sydfynske øhav*. 2011. Svendborg Kommune, Faaborg-Midtfyn Kommune, Langeland Kommune, Ærø Kommune.
- *Feasibility Study, Svendborg Havn Maritim Attraktion*. 2015
- *Frederikse Outdoor Center - Svendborg Kommune*. 2015. Manto A/S
- *Fremtidens Havn - Udviklingsplan for Svendborg Havn*. 2014. Svendborg Kommune.
- *Kulturkajen som drivkraft på Frederikse - Svendborg Kommune*. 2015. Manto A/S.

9.4 Internetlinks:

- Web 1: <https://arkitekten.dk/2017/11/svendborg-havn/>
- Web 2: <http://bevarsvendborghavn.dk/foreningens-grundlag-og-formal>
- Web 3: <https://ejendomswatch.dk/Ejendomsnyt/Investorer/article9821185.ece>
- Web 4: <https://www.fyens.dk/svendborg/Frederikse-som-flydende-udviklingspark/artikel/1505872>

- Web 5: <https://www.fyens.dk/svendborg/Havnens-fremtid-Den-Blaa-Kant-tog-imod-engagerede-indspark/artikel/3127013>
- Web 6: <http://em.dk/nyheder/2017/06-01-planlov-vedtaget>
- Web 7: <http://www.fremtidenshavn.dk/udviklingsprojekter/midlertidighed-og-afpr%C3%B8vning>
- Web 8: <https://www.goteborgshamn.se/om-hammen/omgoteborgshamn/>
- Web 9: <https://www.fyens.dk/erhverv/Foderstof-produktion-lukker-i-Svendborg/artikel/2434526>
- Web 10: <https://fremtidsfabrikken.svendborg.dk/om-os>

9.5 Mødereferater:

- Fra Erhvervs-, Beskæftigelses- og Kulturudvalgets møde d. 04.02.2016:
[http://portal.svendborg.dk/dagsordener/Erhvervs-,%20Beskæftigelses-%20og%20Kulturudvalget%20\(Åben\)/2016/04-02-2016/Referat%20\(Åben\)/EBK-04-02-2016%20-%20000%20Referat%20uden%20bilag.pdf](http://portal.svendborg.dk/dagsordener/Erhvervs-,%20Beskæftigelses-%20og%20Kulturudvalget%20(Åben)/2016/04-02-2016/Referat%20(Åben)/EBK-04-02-2016%20-%20000%20Referat%20uden%20bilag.pdf)
- Fra Erhvervs-, Beskæftigelses- og Kulturudvalgets møde d. 06.04.2017:
[http://portal.svendborg.dk/dagsordener/Erhvervs-,%20Beskæftigelses-%20og%20Kulturudvalget%20\(Åben\)/2017/06-04-2017/Referat%20\(Åben\)/EBK-06-04-2017%20-%20Bilag%2009.01%20Statusrapporter%20baggrundsnotat%201503pdf.pdf](http://portal.svendborg.dk/dagsordener/Erhvervs-,%20Beskæftigelses-%20og%20Kulturudvalget%20(Åben)/2017/06-04-2017/Referat%20(Åben)/EBK-06-04-2017%20-%20Bilag%2009.01%20Statusrapporter%20baggrundsnotat%201503pdf.pdf)